Теодор Пелех

Українські Вартівничі Сотні при брітанській армії в Північній Німеччині

ЗБІРНИК

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЦТВО
МЮНХЕН 1981

Теодор Пелех

Українські Вартівничі Сотні при брітанській армії в Північній Німеччині

Кооперативна друкарня «Ціцеро», Цеппелінштр. 67, 8000 Мюнхен 80

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА 7

УКРАЇНСЬКІ ВАРТІВНИЧІ СОТНІ ПРИ БРІТАНСЬКІЙ АРМІЇ НАД РАЙНОМ 9

Історія постання вартівничих сотень 9
Створення українських вартівничих сотень 12
Початкові труднощі 21
Перші українські відділи 28
Аґентурні спроби посіяти труднощі 37
Інші відділи УВС 41
Реорганізація МСО 48
Статистичні дані про УВС 50
Частина дресування собак 53
Українські вартівники з собаками 55
Український підкомітет при МСО — Вельфер . . . 57
Загальна характеристика громадської діяльности . . 59
Ті, що залишилися 64
Спроба висновків і заключення 67

ПРИ ПОЛЬСЬКИХ ВАРТІВНИЧИХ СОТНЯХ (1949-1950) . 72

ЧВЕРТЬ СТОРІЧЧЯ ІСНУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВАРТІВНИЧИХ СОТЕНЬ 74

ЛИСТИ, ЗВІТИ, ОБІЖНИКИ, РЕЗОЛЮЦІЇ, СТАТТІ . . 77

Лист І. Лозового до полк. Бовлея 77
Нотатки з розмов українського представника Ю. Ковальчука з полк. Бовлеєм 78
Нотатки з розмови, яка відбулася 1. 1. 1955 р. . . . 82
Нотатки з розмови, яка відбулася 6. 2. 1955 р. . . . 83
Нотатки з розмови, яка відбулася 27. 2. 1955 р. . . . 87

ІНФОРМАЦІЙНІ ОБІЖНИКИ 89

Обіжник (ч. 1) 89
Умови затруднення й праці в МСО 89
Технічний бік прийняття в члени Українських Відділів МСО 92

Обіжник (ч. 2) 93
Забезпечення (асекурація) 93
Допомогове Товариство при МСО 94
Обіжник (ч. 3) 95
Лист Степана Бандери 97
Лист І. Лозового до полк. Бовлея 98
Листи Ю. Ковальчука до Т. Пелеха 99
ПОВІДОМЛЕННЯ 103
Резолюції прийняті членами української Вартівничої Сотні на протестаційному вічі в Гонах (Берґен), кр. Целле 104
Резолюції прийняті українцями МСО (вартівничих сотень) у Гоне, Німеччина, 5 лютого 1962 р. . . . 106
Проти московсько-большевицького колоніялізму . . 106
«Вартівничі сотні в Німеччині і політичний блеф» . . 109
Свято Базару в Гамбурзі 112
Українські «леґіони» і «леґіонери» зблизька . . . 113
Різдво в українських відділах МСО 119
У вартівничих сотнях і навколо них 121
Великдень в українських частинах МСО 124
В Українських Вартівничих Сотнях 126
Святкування Акту 30 червня 1941 року 127
Свято у Вартівничих Сотнях 128
«Тільки працею . . . » 128
Посвячення Кивота 129
Свято Різдва в Українських Вартівничих Сотнях . . 130
Великдень в Українських Вартівничих Частинах . . 132
Українські Вартівничі Сотні 132
Українські Вартівничі Сотні 134
В українській станиці МСО 135
Зустріч у Дюссельдорфі 136
Протестаційне віче в Гонах 137
Відзначення 25-річчя Українських Вартівничих Сотень при Брітанській Армії над Райном 138
Привіт Організації Українських Націоналістів (ОУН) . 139
25-річчя Вартівничих Сотень 141

ПЕРЕДМОВА

Цей збірник присвячений 25-річчю Українських Вартівничих Сотень (УВС) при брітанській армії, які були зорганізовані в 1954-1955 роках Центральним Представництвом Української Еміґрації в Німеччині (ЦПУЕН) і Обласним Представництвом Української Еміґрації Німеччини на Північно-Західню Німеччину (ОПУЕН). У збірнику читач знайде повідомлення ініціятора й організатора Українських Вартівничих Сотень поручника Івана Лозового. У ньому пишеться про діяльність дипл. інж. Юрія Ковальчука, відпоручника до брітанської армії, згадується про суспільно-громадських і політичних діячів, які причинилися до зорганізування УВС, загально говориться про діяльність старшин, підстаршин, вояків, які взірцево старалися нести свою службу і дбали про добре ім'я українського народу між чужинцями.

Метою збірника є представити найоб'єктивніше справу організування й діяльність УВС, вказати на непередбачені труднощі й на успіхи УВС на громадському, церковному і політичному відтинках. Зорганізування УВС не було легкою справою. Це досягнення завдячується ЦПУЕН-ОПУЕН і українській еміґрації в Північно-Західній Німеччині. На увагу заслужили зокрема ці молоді люди, члени УВС, що своєю солідністю і чесністю серед чужинців здобували добре ім'я для всіх українців.

Цей збірник є скромним і частковим причинком до історії української еміґрації в Німеччині. Як такий він може послужити тим, що цю історію будуть писати.

Сотн. Теодор Пелех

УКРАЇНСЬКІ ВАРТІВНИЧІ СОТНІ ПРИ БРІТАНСЬКІЙ АРМІЇ НАД РАЙНОМ

Історія постання вартівничих сотень

Німеччина програла війну у травні 1945 р. Америка, Англія, Франція і Совєтський Союз поділили гітлерівську Німеччину і Берлін на зони. В Ялті і Потсдамі переможці поділили східню Европу. Польща, вірний союзник Америки, Франції й Англії, стала сателітом Москви. Ця сама доля стрінула Юґославію, яку альянти віддали комуністичному диктаторові Тітові. У Німеччині опинилося багато вояків колишньої юґославської королівської армії, яких з приходом альянтів звільнено з таборів полонених. У тім часі Тіто заохочував колишніх полонених повертатися на батьківщину. Комуністична пропаґанда Тіта частинно мала успіх, бо вояки майже п'ять років натерпілися у німецьких таборах примусової праці.

Тяжка доля стрінула і польський нарід. Польська молодь уже досить мала поневіряння на чужій роботі й масово поверталася додому відбудовувати Польщу. Але Польщу залишено під впливом Москви. Тому серед вояків армії ген. Андерса, яка воювала по боці союзників, здобувши чималі подвиги в Тобруці, Монте-Касіно, в летунських боях над Ля-Маншом, у часі демобілізації настала певна деморалізація. Демобілізовані поляки старалися якнайскорше еміґрувати до Америки,

Канади та інших країн світу. А національно-свідома інтеліґенція, яка не годилася з системою комунізму і марксизму-ленінізму, старалася організувати антикомуністичну політичну еміґрацію, допомагала творити табори, гуртувала людей біля Лондонського уряду.

З початком 1946 р. були організовані перші робітничі відділи (ЦМЛО) при брітанській армії, в першу чергу з колишніх вояків-юґославів, поляків, пізніше з інших народів Східньої Европи. Колишні вояки не були задоволені фізичною працею у цих відділах і бажали бути вартівниками або шоферами при брітанській армії. Вони переконали своїх старшин про те, що треба творити національні вартівничі відділи з англійським вишколом і англійською командою. З колишніх юґославських генералів створився комітет, який очолив капелян майор Й. Мілян. Метою цього комітету було створити національні вартівничі сотні під назвою Mixed Service Organisation (MSO). У 1947 р. капелян майор Й. Мілян поїхав на розмову до єпископа англіканської Церкви в Англії.

У скорому часі було видно успіх розмови: перші юґослави створили вартівничі сотні з повним бойовим вишколом, включаючи й адміністрацію. Цією дорогою також польські генерали Андерс і Мачек знайшли моральну підтримку у колишніх англійських старшин. Почалося формування сотень з колишніх старшин, підстаршин і вояків польської армії, та відділів різного роду зброї. У зв'язку з тим, що юґослави не мали вишколених шоферів — були змушені залишитися лише вартівниками з автоматом чи крісом. Поляки, натомість, мали вишколених шоферів, які були в панцерній дивізії ген. Мачека в 1944-1945 рр. Тому ця дивізія дала провідний і командний склад, який уможливив перебрання транспорту, а також відділи амбулянсів, діфенсів у різних місцевостях Північно-Західньої Німеччини.

Спочатку для лотишів, литовців і естонців трудніше було отримати дозвіл організувати вартівничі сотні при брітанській армії над Райном, бо балтійці брали участь у війні по боці гітлерівської Німеччини й воювали проти Совєтського Союзу, союзника Великої Брітанії. Але балтійські народи мали свої консуляти в Англії, Америці та інших країнах і їхні дипломати таки зуміли переконати брітанців і американців, що балтійці боролися лише проти Совєтського Союзу тому, що Москва окупувала їхні самостійні держави в 1940 р. Тому їхні вартівничі сотні були дуже скоро створені. Балтійці (переважно лотиші) мали кадрових старшин і підстаршин, що по капітуляції Німеччини залишилися на Заході. Лотиші мали вишколених шоферів і їм було легко творити транспортові сотні. Литовці й естонці були меншістю й належали до лотиських відділів.

Від 1946 до 1954 р. загальне число всіх різних вартівників було понад 30 тисяч. Вони служили у своїх окремих національних відділах при брітанській армії в Німеччині. Від 1954 їх залишилося лише коло 6 тисяч, інші виеміґрували за океан. У 1980 р. всіх членів МСО — шовери, вартівники з псами, працівники при амбулянсах, дефенсах і спеціяльні робітники — залишилося коло 2 тисячі різних національностей, на чолі яких стояв сербський полковник Ф. Міляновіч, що був при головній квартирі в Мюнхен-Ґлядбасі.

Для вартівника, члена МСО, початки були тяжкі. Треба було виконувати службу понад 260 годин під час цілого місяця, малий заробіток, і тому одні масово еміґрували за океан, інші шукали праці в німецькій господарці.

Створення українських вартівничих сотень

Українські вартівничі сотні створено багато пізніше. На це склалися різні причини.

Відомо, що напад гітлерівської Німеччини на комуністично-імперіялістичну Москву в 1941 р. український нарід хотів використати, щоб бути господарем своєї землі й вільно жити. ОУН під проводом Степана Бандери довела до того, що проголошено відновлення самостійної української держави 30 червня 1941 року й у Львові створено Тимчасовий уряд України, а головою Правління призначено Ярослава Стецька. Гітлер вимагав, щоб Степан Бандера й Ярослав Стецько відкликали Акт відновлення УССД. Коли вони відмовилися, тоді з наказу Гітлера їх заарештовано, як також майже всіх членів уряду України.

Але Німеччина, починаючи вже від кінця 1942 р., почала програвати війну й тоді німці погодилися на створення української дивізії для боротьби проти Москви. Коротко після боїв під Бродами, вся українська територія опинилися в руках червоної армії. У 1945 р. українську дивізію й інші частини, складені з українців, переорганізовано в Українську Національну Армію. По капітуляції гітлерівської Німеччини, УНА опинилася в таборі полонених в Ріміні, в Італії, а звідтам колишні вояки УНА виїхали згодом до Англії.

ЦПУЕН і ОПУЕН розпочали старання в справі українських вартівничих сотень при американській армії в роках 1948-1949. Тоді на півночі старався нав'язати контакт з брітанською армією інж. І. Коцур, який був організаційним референтом ОПУЕН в Ганновері. Однак розмови не дали жадного успіху. В тих роках ще була непривітна політична коньюнктура для українців, про яких думали, що вони співпрацювали з німцями. Багато треба було часу, щоб Захід переконався і визнав що українці однаково боролися проти Москви і німців — окупантів України. У тих роках безробітні українці гарячково хотіли еміґрувати з Німеччини за океан, до Канади, Америки, Австралії та інших країн світу. Українці не хотіли залишатися у зруйнованій Німеччині. Фізично здорові люди старалися виїхати, в Німеччині залишилися лише старші віком і хворі.

Наші люди частково шукали праці при польських вартівничих сотнях, яких реєстрували як колишніх польських громадян. На жаль, жадних шансів на кращу платню й авансування на старшин і підстаршин ці люди не мали, а ще менше могли затримати своє українське «я». До цієї служби при польських вартівничих сотнях приглядалися наші друзі — І. Лозовий, І. Кіс, В. Сорока та інші, які були звичайними вартівниками, шоферами і секретарями в бюрах МСО. Згодом англійські старшини запримітили, що українці виконують технічно-бюрову працю, хоч є вони добрими інструкторами й їх не авансують. І так прийшла нагода порушити справу українських сотень.

Одним з перших головних, відважних ініціяторів цієї справи й організаторів був Іван Лозовий, який добре знав слов'янські мови, а також говорив німецькою й англійською мовами. У скорому часі він нав'язав контакт з англійськими старшинами, які заохотили його, щоб українці творили окремі вартівничі відділи-сотні.

Іван Лозовий звернувся до ОПУЕН Північної Німеччини в справі допомоги в організуванні українських сотень при брітанській армії над Райном. Організаційний референт ОПУЕН інж. Юрій Ковальчук погодився бути представником перед брітанською армією над Райном. Командир, полк. Р. Ґ. Бовлей (англієць), погодив-

ся вислати І. Лозового до Зенґвардену, в Північній Німеччині, до 53 Mixed Service Depot (MSD) на вишкіл на інструктора. І. Лозовий закінчив курс з найкращим вислідом; його підвищено до старшого стрільця. Українські вартівничі сотні почали організуватися з найнижчого ступеня підстаршини. Варто це згадати тому, що у цей час серед українців не знайшлося старшини, який знав би англійську й німецьку мови та міг би у цих мовах вести розмову й кореспонденцію.

Пор. І. Лозовий, ініціятор і організатор УВС

Старший стрілець І. Лозовий часто ходив на інтерв'ю до командира вишкільного центру в Зенґвардені. У дальшому розділі цієї книги подається переклад його листа до полк. Р. Ґ. Бовлея, який свідчить про те, як українець з найнижчим військовим ступенем заступав інтереси українців, що бажали служити у війську й учитися військової справи.

У скорому часі І. Лозовий був підвищений до ранґи чотаря, пізніше підпоручника й поручника. Він уміло заступав інтереси наших вартівників і рекрутів-курсантів перед англійською армією. Були випадки, що рекрут не витримував цього військового вишколу, тоді

польський капітан В-кий старався звільнити його з праці МСО. Хоча І. Лозовий ранґою був нижчий, він зараз же гостро протестував, вимагаючи, щоб українець закінчив вишкільний курс. Курсанти бачили, що І. Лозовий брав справу поважно й умів гідно заступати інтереси українців. Він не кланявся перед польськими старшинами, не гнувся й нікому не потакував.

Поляки часто шкодили українцям, говорячи, що вони, мовляв, співпрацювали з гітлерівцями. Вони деколи з погордою говорили «український есесман». Треба було переконувати чужинців, зокрема англійців, що між українцями були політичні в'язні гітлерівських концтаборів, члени УПА, молодь, що була вивезена на примусові роботи до Німеччини. Треба було переконувати тих «нерозумних людей», що українці окрема нація, вони — ні поляки, ні росіяни, мають свою тисячорічну християнську культуру, традицію, мову, свою історію. У тім часі юґослави (серби) симпатизували українцям, допомагали їм, бо потребували, щоб українці заповняли їхні надщерблені сотні (їхні відділи зменшувалися з кожним днем).

Організатор і адміністратор усіх чужинців був майор Жарко Вуїч (серб), який старався допомагати українцям. Але він підозрівав, що коли українці наберуть сил, вони будуть домагатися своїх відділів. Юґослави за всяку ціну старалися втриматися на добре плачених головних постах. Рік пізніше українців почали розбивати на малі групи й висилати там, де їм підходило. Український представник пробував організувати українські сотні при лотишах, але лотиші категорично відмовилися, бо вони були вже зв'язані з литовцями й естонцями й тому не мали більше можливостей отримати нові транспортові чи вартівничі станиці. З цих причин

українці мусіли звернутися до юґославів, які їх потребували. Але й ці потім робили те, що уважали корисним для себе. Ми старалися розуміти їхню поставу, бо кожний нарід насамперед старається й допомагає в першу чергу своїм людям.

У серпні-вересні 1954 р. голова ОПУЕН мґр Є. Менцінський і організаційний референт інж. Ю. Ковальчук

Мґр Є. Менцінський, голова ОПУЕН

Мґр Я. Бенцаль, голова ЦПУЕН

видали окремий обіжник до українського громадянства в Німеччині, щоб охочі голосилися до українських вартівничих сотень. «Шлях Перемоги» часто містив відозви, щоб українці з Німеччини, Бельгії, Австрії, Франції, Англії та інших країн голосилися до праці в МСО. ЦПУЕН допоміг організувати УВС на півдні Німеччини, стягаючи людей з Реґенсбурґу, Мюнхену, Бамберґу, Ульму та з інших міст і осель.

У Німеччині тоді було безробіття, багато українців не мало праці, вони нетерпеливо чекали своєї судьби, не маючи задовільних засобів для життя. Зі зрозумілих причин, українці не хотіли служити в польських вартівничих сотнях, воліли бути безробітними, але вільними людьми. На півдні Німеччини ЦПУЕН заохочував безробітних українців шукати затруднення в УВС при брітанській армії у Північно-Західній Німеччині. До цього причинився і вклав багато труду голова ЦПУЕН, мґр Ярослав Бенцаль, а також д-р Василь Стронціць-

Інж. Ю. Ковальчук, організаційний референт ОПУЕН і уповноважений для справ МСО

Д-р В. Стронціцький

кий, ред. Володимир Леник, ред. Степан Мудрик та інші.

Нарешті під патронатом ОПУЕН почали творитися Українські Вартівничі Сотні (УВС). Багато українців

голосилося до англійської головної квартири, яка тоді містилася в Бад Оєнгавзен, Др. Вюстенфельдштрассе 4. Кожний українець мусів пройти медичну комісію і реєстрацію відповідними англійськими чинниками. В реєстраційній картотеці записувалося національність — українець (до цього часу поляки записували українців як поляків або росіян). Коли зголосилася більша скількість українців, Бад Оєнгавзен висилав цілу групу до вишкільного центру в Зенґварден. Курс розпочинався тоді, коли було принаймні 15-22 людей. Тривав він найменше чотири тижні, але якщо хтось не здав іспиту, тоді залишався ще на один тиждень.

УВС багато завдячують інж. Ю. Ковальчукові, який боронив інтересів українців-вартівників і шоферів перед чужинцями. Не завжди можна було полагодити справу вартівника листовно, треба було їхати автом у суботу й неділю понад 600 клм, щоб розв'язати її позитивно перед українськими старшинами та англійцями. Це до певної міри не завжди вдавалося.

Інж. Ю. Ковальчук нав'язав тісні контакти з англійським полковником Р. Ґ. Бовлейом та його секретаркою (німкою) Торнтон. Завдяки йому, так довго, як був полк. Р. Ґ. Бовлей (від 1954 до березня 1955 року), все йшло нормально. Полагоджено українські вимоги щодо підвищення старшин, підстаршин, висилання людей на курси й організування чисто українських відділів. Полк. Р. Ґ. Бовлей також погодився творити українські сотні.

За пляном полк. Р. Ґ. Бовлея вдалося підвищити на старшинський ступінь Є. Рена, В. Білана, І. Лозового та перевести підпоручника П. Пастушака з польського відділу до українського в Гамбурзі. Потім, по двох роках, ця сама чота була перенесена до Гамм. Тоді підвищено на чотарів П. Голосниченка, І. Пуківського, Н. Сташкова, А. Дідуха, З. Терешкуна, Т. Пелеха та інших. підвищено ряд підстаршин, які очолили малі групи.

Треба признати заслуги українського представника від комітету ОПУЕН, інж. Ю. Ковальчука, який мав уповноваження й право подавати пропозиції на підвищення старшин і підстаршин до англійської головної квартири. По відході полк. Р. Ґ. Бовлея прийшов полк. Н. В. Меткальфе. Від того часу співпраця припинилася, контакти охолонули й український представник не мав уже вирішаючого впливу в справі розбудови УВС. Допомагати українцям старався німець І. Лявш, який був секретарем у головній квартирі англійського командира Н. В. М. Німець Лявш був у зв'язку з українським представником, інформував його та давав поради, що треба робити, щоб побільшити українські відділи. Секретар І. Лявш деякі справи МСО вирішував поза чужинецьким старшиною, щоб оминути непередбачених конфліктів. У порозумінні з англійцями, він старався допомогти українцям, знаючи, що вони не мали старшин на відповідальних організаційних постах, які займали поляки й серби. Взагалі німці, що займали різні пости в брітанській армії, звичайно старалися українцям допомагати, наприклад, в ПЦЛЮ (англійський «Арбайтсамт») та в інших справах.

Апостольський Візитатор Української Католицької Церкви в Німеччині отримав дозвіл від полк. Р. Ґ. Бовлея затруднити українського католицького священика при Українських Вартівничих Сотнях. Таким чином капеляном УВС призначено о. Я. Полянського (він був плачений брітанською армією). Отець Полянський доволі часто відвідував усі станиці — від Північної Німеччини аж до Нордрайн-Вестфалії. Він посвятив кивот у Райнзелені осінню 1955 р. Він часто відправляв

Посвячений кивот. Райнзелен 1955. Стоять о. І. Сендецький (зліва) і о. Я. Полянський

Зустріч Преосв. Владики Кир Івана Бучка в таборі Авґустдорф 1956 року

Служби Божі в більших станицях і разом з вартівниками святкував Різдво і Великдень, виголошував глибоко патріотичні проповіді.

У зв'язку з реорганізацією всіх вартівничих відділів, у тім числі й українських, 31 березня 1958 більшість українців звільнено. Також був звільнений капелян о. Ярослав Полянський.

Початкові труднощі

У праці УВС заіснували також труднощі. Наприклад, командний склад вартівників переважно не знав англійської мови. Деколи було так, що вартівника підвищували на провідний пост, не звертаючи уваги на те, що він не мав ні загальної освіти, ні належного виховання, ні добрих прикмет. На жаль, були також і комбінатори і кар'єристи, які шукали підтримки у сербів і поляків. Були й такі, що впивалися, але всіх їх було мало. Український представник, інж. Ю. Ковальчук, не міг докладно знати всіх людей. На декого з вартівників, які могли бути підвищені, були фальшиві доноси. Український представник, поза своєю цілотижневою працею, мусів майже кожної неділі їздити в терен, полагоджувати службові справи вартівників, які деколи нічим не були задоволені, кожною дрібницею перечулені, утруднюючи працю представникові і старшинам. Не мало клопотів було з тими, що хотіли перенестися близько своїх родин.

Між вартівниками та старшинським складом були теж і провокації та конфлікти, які, як потім виявилося, були викликувані аґентурними провокаторами, що свідомо шкодили нам, знаючи, що до всього приглядалися чужинці й англійці. Брітанська армія звичайно приймала людей, перед тим не провіривши їх. Англійці не вірили в те, що большевицька аґентура може вмішуватися до українських справ. Можна сказати, що ко-

ли б не актив ОУН, що вклав багато праці для скріплення різних станиць-відділів, про що знали лише єдині старшини, то труднощі були б ще більші. Чужинці старалися розбити наші відділи на малі групи, включаючи

Вишкіл першої чоти УВС, жовтень 1954

їх у сербські відділи й це їм деколи вдавалося. Українці не мали можливостей запобігти цьому, бо в головній квартирі був один полковник серб і один майор поляк, які в першу чергу обороняли своїх людей і свої відділи.

Однією з причин конфліктів було те, що українські старшини і підстаршини служили в чужих арміях (чеській, мадярській, румунській, німецькій, власівській, польській і совєтській) і деякі з них навіть прийняли чужі методи, тактику, а також чужу, нам ворожу ментальність; не один з них, коли хвилювався, переходив на чужу мову. Маркатним було й те, що дехто з таких старшин намагався зламати в українського вар-

тівника його особисте «я» і зробити з нього лише виконуючий інструмент, «робота». Але ця перестаріла тактика вже давно не існує в демократичних арміях, в яких генерали, командири й усі старшини своєю пове-

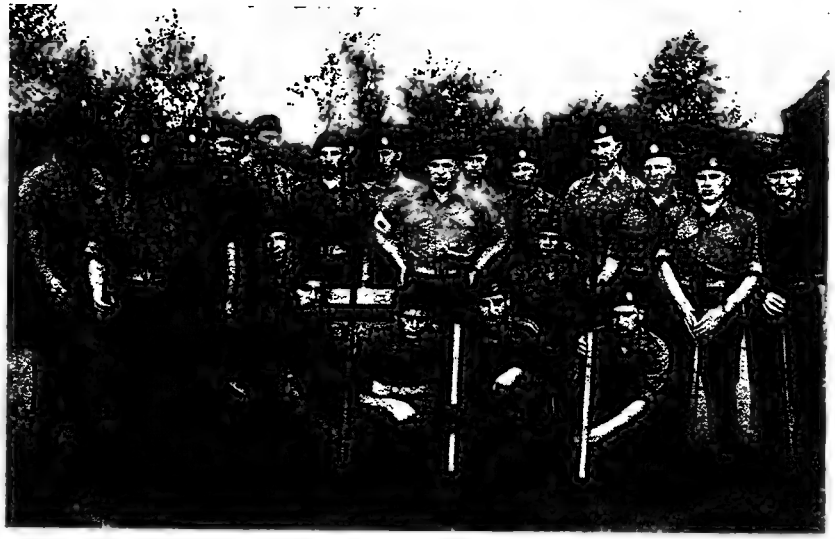

Підстаршинський вишкіл у Зенґвардені (1955), інструктор В. Музичка

дінкою намагаються наблизитися до своїх вояків, стараються вислухати їхні проблеми та їм допомогти.

Старшини з високою освітою проходять трирічну школу адміністрації. Знову підстаршини вишколюються й кожного року підвищують своє знання на різних військових курсах і згодом кращі з них отримують службу на старшинських постах. Але вони далі систематично вчаться і час від часу проходять різні вишкільні курси і щойно кожних три роки їх підвищується ступінь вище. Але в наших УВС так не було, хоч так було подумано. Деякі старшини не мали доброго адмі-

ністративного й педагогічного знання та знання людей, і не вміли ними командувати. Крім цього, кожний з наших підстаршин хотів якнайскорше бути старшиною, але на це треба було часу. А серби свідомо цього не хотіли, бо самі хотіли керувати відділами сербо-українськими.

Третя причина була та, що колишні українські старшини, які були вчителями, не могли скласти іспиту зі звичайного англійського курсу і лише з трудом отримували ступінь підстаршин, чим були дуже обурені й огірчені. Про автора цих рядків, капітан-чужинець у присутності англійського майора сказав таке: «Тому двадцять років я помагав йому в адміністрації, а тепер він знає краще за мене, бо працює систематично і сам вирішує всі справи». З другого боку, із незрозумілих причин, старшини УВС чомусь не могли розрізнити заприсяглих кадрових вояків брітанської армії від звичайних чужинецьких вартівників (МСО), які підлягали німецькому судові, а не судові брітанської армії. Без сумніву, в кожній армії мусить бути дисципліна й вояка карається за порушення її, для чого є покликані спеціяльні суди, які вирішують про покарання.

В УВС чомусь спочатку завелося, що старшина може робити все те, що на його думку конечне — карати вартівника без уваги на закон і на статут МСО, що був виданий брітанською армією. Майже кожний вартівник знав свої обов'язки, а також знали про це й підстаршини. Наші люди з природи горді, але не вперті, як думають. Українець каже, нехай буду звичайним вартівником, але перед ніким не буду вислужуватися й запобігати ласки. Тому вартівник був огірчений, коли його незаконно карали. Він умів розрізнити добро від зла. Через це, на жаль, деякі вартівники потім мстилися й ображували старшин. Зрештою, тяжко навчити дисципліни людину, яка в часі війни пережила страхіття. В армії вчать двадцятирічного рекрута, а український вартівник був уже старший і часто не мав елементарного вишколу, ні виховання. Кожна людина має добрі й злі звички й за один день її не можна змінити. Наприклад, в одній з українських станиць було 12 вартівників; їх старшина кваліфікував так: 6 були добрі, 5 не надавалися до служби, а один був провокатором.

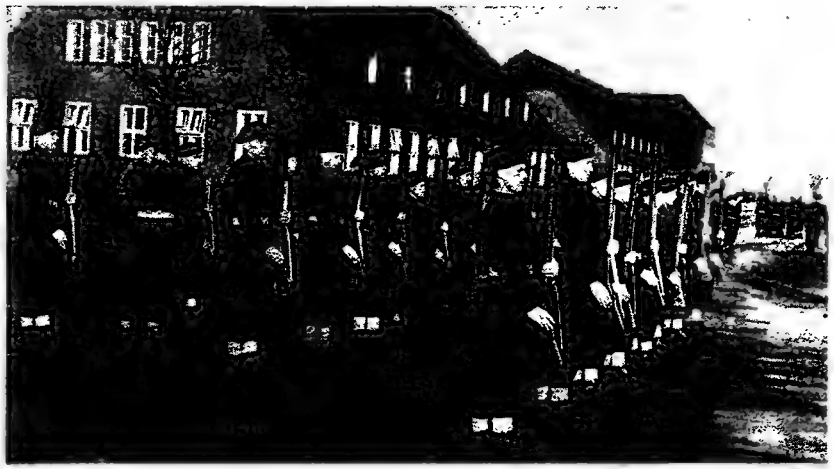

Вишкіл «рекрутів», Зенґварден (листопад 1954)

В УВС можна було відчути, що старшини з чужих армій не могли призвичаїтися до вартівників, до дружньости. Всюди підкреслювали свою вищість, виявляли зарозумілість, чим відштовхували від себе вояка, який хотів поради, звичайної людської допомоги. Один старшина з чеської комуністичної армії українського походження з різних причин приїхав до Німеччини і зголосився до УВС. Він старався накинути іншим свою ви-

щість і своє знання, яке він набув у чужій армії, а відкидав усе те позитивне, що наші вояки-вартівники присвоїли собі з традицій УПА й ОУН.

До УВС могли голоситися всі українці без різниці їхнього політичного й релігійного переконання та територіяльного походження. Тому в УВС були різні люди. Підстаршина Х. І. був у власівській армії й належав до спеціяльного відділу для поборювання УПА на Волині й у Галичині; про це він сам говорив під впливом алькоголю молодому Я. В. Отже, цей підстаршина раз говорив, що він росіянин, а інший раз, що українець. Все ж таки якось дістався на пост підстаршини УВС. Зате колишній старшина, учитель І. Худий не міг скласти іспиту, а на нього надіялися, бо він мав очолити відділ у Мюнхен-Ґлядбасі. Також донині не відомо з яких причин був підвищений у ранзі І. Ґуленко, який мав їхати на курс чотаря, але склалося так, що українці викрили його, як запідозреного в співпраці з КҐБ.

Очевидно, трапився і випадок, що під своїм старшиною земляк яму копав, в надії зайняти його місце. Але полковник Ф. М. запропонував брітанській армії дати нагороду українському старшині — медалю Члена Брітанської Імперії (МБЕ), — яку він дійсно у скорому часі отримав, а це означало, що признано рацію українському старшині, а не тій чи іншій незадоволеній особі. Пізніше виявилося, що особа, що інтриґувала, щоб бути командиром, попадала в конфлікт з багатьма іншими людьми. Це вже справа характеру.

Пізніше представник ОПУЕН, інж. Ю. Ковальчук, і полковник Бовлей договорилися про те, щоб не допускати небажаних осіб на командні пости. Згодом усе змінилося, англійський комендант вибирав найкращих

підстаршин і подавав до Спеціял Рекорд Юніт (ЦВҐ) до затвердження.

Один брітанський генерал із Сольтав приїхав провести інспекцію українського відділу в Райнзелені у вересні 1955 року. Склалося так, що авторові цих рядків припало командувати почесною вартою з крісами. Без сумніву, генералові подобалося виконання почесної варти, бо по закінченні інспекції він висловив признання (передавши навіть три бутелки доброго вина). Автора цих рядків опісля підвищено до чотаря, тобто на пост заступника старшини Є. Рена.

ЦПУЕН і наша преса часто закликали наших людей з Австрії, Баварії й Бельгії, щоб голосилися до УВС. Найбільша група українців прибула з Бельгії (понад 60 осіб). Вони раніше тяжко працювали в копаль-

Англійські старшини переглядають відділ в часі вишколу. Перший з права стоїть з крісом полк. Є. Рен

нях вугілля та на інших важких роботах. Самозрозуміло, ОПУЕН старався допомагати нашим людям оформитися й отримати право побуту в Німеччині (Ауфенгальтсерляубніс і Райзеаусвайс). Але в Німеччині кож-

ний край має свої закони. Нордрайн-Вестфалія давала право побуту тим українцям, що виїхали тому 5-7 років з Німеччини до Бельгії, але Нижня Саксонія його не давала.

Малі групи українців також служили в американській армії при польських відділах шоферами і вартівниками. Самітні часто звільнялися й переходили до наших УВС при брітанській армії. Але були труднощі, бо

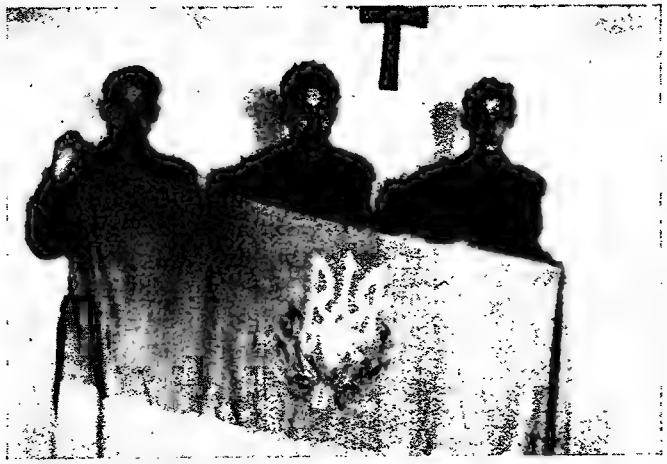

Вартівники П. Барліт, Т. Пелех, М. Луговий тримають до посвячення прапор УВС

англійці не признавали попередніх років праці, тому жонаті не переходили до УВС. Тим українцям, які служили в польських сотнях при англійській армії було легко перейти з польського відділу до українського.

Перші українські відділи

ОПУЕН у порозумінні з українськими політичними чинниками постановив організувати наших штабових

старшин для керування Українськими Вартівничими Сотнями (УВС). Одними з перших прибули полковник Є. Рен, сотник І. Худий та інші. Кожний з них мусів пройти англійську муштру «дріль». Для підстаршин і старшин був ще окремий вишкіл адміністрації. Адміністрацію навчали теоретично, її мусіли знати ті, хто мав перейняти самостійні відділи. Досвід і практику вони набували в бюрі МСО.

Полк. Є. Рен

Для нас, українців, авторитет полк. Є. Рена був великий тому, бо ми знали про те, що він співпрацював на початку війни з сотником Романом Шухевичем. Полковник скоро знайшовся в новій ситуації, старався пізнати наші вишкільні умовини, заохочував людей, допомагав курсантам-рекрутам, щоб витримали вишкіл. Бо вишкіл для тих, хто не служив в армії був тяжкий: вправи з крісом чи автоматом, розбирання і складання зброї, адміністрація, вправи, теренознавство, прасування уніформи і т. д.; праці було багато й ми помучені скоро йшли спати, щоб свіжими встати знову до вишколів.

Першим інструктором-чотовим і зв'язковим між УВС і англійською командою в Зенґвардені був Іван Лозовий, який вишколив першу взірцеву чоту (сквод). Між іншим, він розкрив провокатора, цього змадяри-

зованого українця, який старався скомпромітувати перед англійцями тих українців, що мали шанси бути підстаршинами. У цей час по закінченні вишколу були підвищені перші підстаршини: Д. Кушлик, М. Луговий, Г. Козій і Т. Пелех.

Перший відділ УВС на вишколі, інструктор І. Лозовий

Перша українська чота виїжджала на станицю до Гамбурґу. Її відпровадив з усіма військовими почестями англійський майор Ф. Т. Брінтон, майор Ж. Вуїч (серб), капітан Є. Вільовський (поляк), майор С. Ґонделя (поляк), майор Н. Н. (німець) та інші. У цей день усі інструктори отримали вільне, щоб могти попрощати першу українську чоту. Військова капеля грала лише військові англійські й німецькі марші і випровадила нас аж за браму вишкільного центру Зенґвардену.

На перший погляд для нас українців було все гарно зорганізовано, але ми відчували, що нас очолили — сербський капітан і чотовий. Очевидно, ми себе потіша-

ли, що це лише початок, що до року ми переберемо всі наші відділи.

З початком січня 1955 збільшилося число українських інструкторів. Ними стали В. Музичка, І. Журавель, які доклали всіх сил, щоб допомогти нашим новим ре-

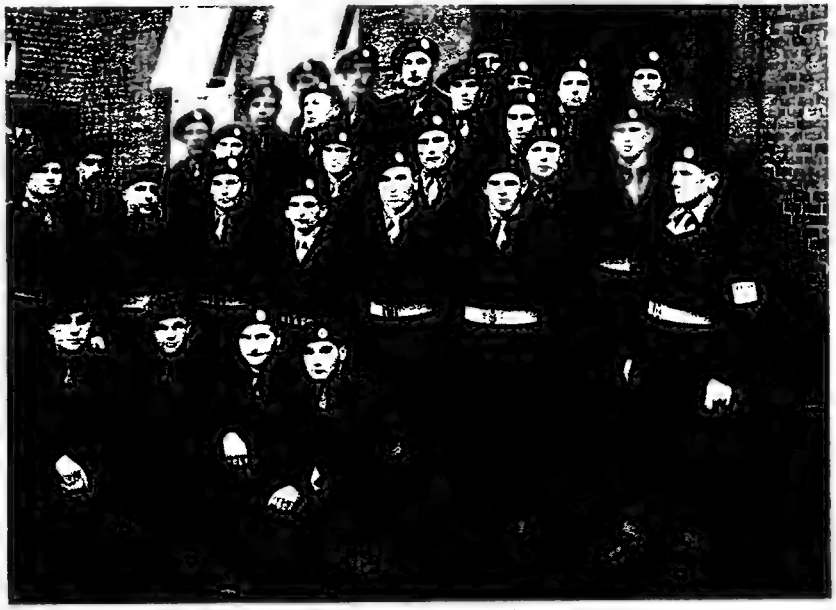

Перший відділ УВС після закінчення курсу (жовтень 1954)

крутам-курсантам. У скорому часі вони випускали нових вишколених вартівників. Тим часом ранґу інструктора-чотового отримав Н. Сташків, який на місці І. Лозового перебрав зв'язок між українцями й головною квартирою центру вишколу в Зенґвардені. Чотовий Н. Сташків із свого посту вив'язався добре і перед українським представником і перед англійцями.

Загальне число українців, які зголосилися від вересня 1954 до листопада 1955, виносило понад 500 осіб.

Вони пройшли нормальний вишкіл і були вислані на станиці. Треба підкреслити, що українці, не зважаючи на свій деколи старший вік, витримали тяжкий вишкіл, який у дечому перевищував вишкіл англійських рекрутів. У часі вишколу вони поводили себе гарно й англійський майор признав, що ми зробили на нього та його товаришів добре враження. Він говорив, що на підставі цього пізнається українську окремішність і культуру. В часі служби англійці мали нагоду пізнати нас ближче й переконатися, що українці працьовиті й заслуговують на повне довір'я.

Один з перших українських самостійних відділів УВС був під командою полк. Є. Рена, який тоді мав коло 60 вартівників, у тому числі і підстаршин. Є. Рен і його співробітники зуміли об'єднати всіх вартівників і втримати найкращу на той час взірцеву і здисципліновану частину, яка прибула в лютім 1955 до Райнзелену.

Без сумніву, були непорозуміння, недотягнення, але все організувалося з нічого, треба було набирати досвіду. Полковник Є. Рен у часі другої Світової війни командував сотнями на фронті, але в УВС, при англійській армії, отримав лише ранґу підпоручника. Але для українців він був полковник Є. Рен-Побігущий.

Кожний початок тяжкий. Утримати дисципліну не було легко. Молоді люди з різних частин Німеччини мало себе знали, не були згармонізовані, деякі з них раніше не мали контакту з українським населенням. Крім цього, кожного дня відбувалися військові вправи, вартівники часто були змучені, виснажені. Полк. Є. Рен мав довгорічний досвід з людьми і скоро зрозумів, що молодих людей треба заохотити до культурно-освітньої праці, виявити у них таланти в суспільно-громадській роботі. Почалися різні національні академії, вечорниці

й забави, стріляння з малого калібру з нагородою, курс англійської мови, зорганізовано спортову дружину копаного м'яча, тренером якої був М. Бульбан. Тим часом при помочі чотового Т. П. і підстаршин нав'язалася дружня вояцька атмосфера під час цілого побуту в Райнзелені. Кожного тижня полк. Є. Рен робив підстаршинську відправу, кожному приділяв працю. До актив-

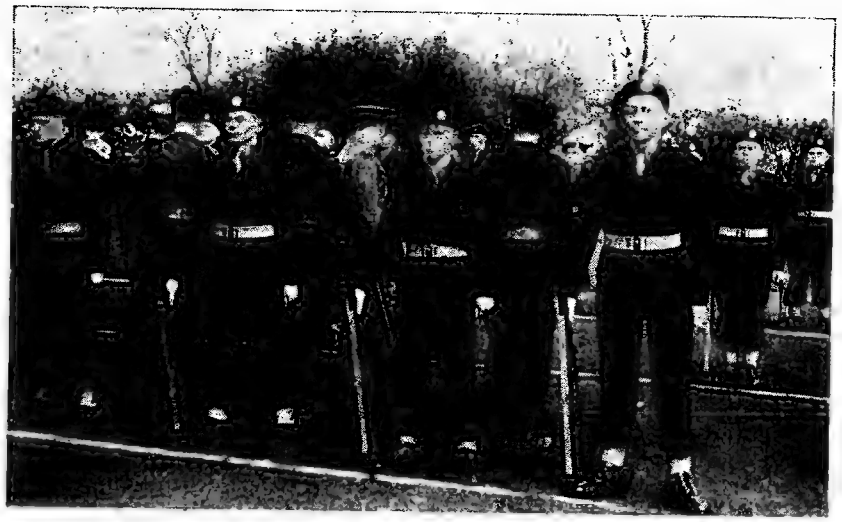

На вишколі в Зенґвардені (листопад 1954) 1-ий зправа Є. Рен

них підстаршин належали М. Павлічко, І. Чорній, Ю. Катречко, П. Барліт, Г. Козій, М. Луговий та інші.

Для дозвілля зорганізовано велику залю-кантину, де після служби можна було випити лімонаду, пиво, читати часописи й книжки, грати в шахи й доміно та інші гри. Запрошено було сумівську танцювальну групу під проводом тоді ще панни Ірини Колішко-Вовк з Гайденав, виголошувано реферати, відбувалися вечорниці для молодих вартівників, на які запрошувано ан-

глійців і німців. Кожного року святковано спільне Різдво і Великдень. Командир Є. Рен виголошував патріотичні привітальні слова. Успіхи були такі, що німці й англійці самі запрошувалися на наші імпрези та забави. Від того часу зменшилася щоденна інспекція цілого відділу, її перенесено на кінець тижня в п'ятницю. Тоді англійський командир майор Тейльор, якого пізніше замінив майор А. Й. Байлей, у присутності українсько-

МСО на стрільниці в Ратінґен (1957) перший з ліва підпор. П. Липа

го старшини Є. Рена, проводив по кімнатах інспекцію. Після цього відбувалося мале прийняття в старшинській месі.

Очевидно, військову дисципліну треба було зберігати. Служба відбувалася в той спосіб, що кожного дня

приділювано три патрулі, кожна по три вартівники і командир варти. Один вартівник стояв на службі дві години. Разом кожного дня висилалося 12 вартівників на варту з крісами. Всі до цього призвичаїлися і був спокій в частині. Завдяки полк. Є. Ренові запроваджено звичай, що кожного дня о 9-ій год. вранці в один час піднімалося брітанський і український прапори на цій самій щоглі, яка знаходилася між бюрами англійсько-

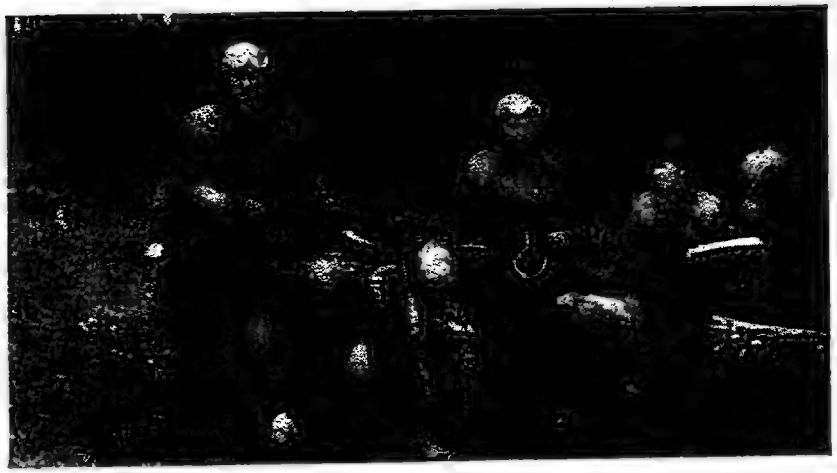

Зимові маневри біля Касселю 1958 р.

го командира й полк. Є. Рена. Цього не було в жадній іншій станиці УВС.

Кожний службовий старшина мусів уночі контролювати варту і підписатися в службовій книжці. Між іншим, одні старшини їздили службовим ровером, а інші їздили мопедом, який був дуже голосний, його вночі було далеко чути й наша варта вже заздалегідь знала, що їде контроля.

Спорт був улюбленим зайняттям у нашому відділі. Кожного тижня в середу по обіді футбольна дружина під командою підстаршини М. Бульбана тренувалася, а згодом організовано зустрічі з англійською командою. Початки були тяжкі, грачі не були зіграні, замало треновані й тому часто програвали. Але після місяця часу наші спортовці, які з ентузіязмом тренувалися, таки виграли меч з кращим противником і це був наш найбільший успіх у спорті. Наш відділ займався також від-

Футбольна дружина в Райнзелені

биванкою. Вартівники грали майже кожного вечора, а потім йшли до кантини на пиво.

Під час нашої вартівничої служби в Райнзелені кожного року в березні ми відзначували річницю смерти сл. пам. генерала Романа Шухевича-Тараса Чупринки, який упав у нерівній боротьбі з відділами большевицької армії КҐБ 5 березня 1950 року, в Білогорщі, біля

Львова. Під командою чотового Т. П., чота виступала в парадній уніформі, слухала команду «струнко». Полковник Є. Рен виступав з промовою, заявляючи, що український нарід не скапітулював, він далі продовжує боротьбу з споконвічним ворогом України — Москвою. У цей момент кожний вартівник думками був з рідними в краю і згадував тих незламних борців, героїв УПА, які загинули у боротьбі з ворогом зі зброєю в руках.

Аґентурні спроби посіяти труднощі

Москві не подобався розвиток УВС і те, що сотні гідно працювали, приносячи честь українському імені та що українці були поставлені нарівні з національностями, які мали самостійність, хоча деякі з них утратили її в наслідок другої Світової війни (Естонія, Литва, Польща). Московська пропаґанда почала виступати проти полк. Є. Рена, називаючи його запроданцем, фашистом, буржуазним націоналістом тощо.

Тому московська аґентурна служба післала кількох своїх аґентів до Українських Вартівничих Сотень, щоб організувати провокації, несвідомих вартівників наставляти проти старшин, угощати алькоголем нестійких характером вартівників, які в часі служби могли наробити авантюр, щоб тим самим англійці не мали більше довір'я до старшинського складу УВС. Пізніше свідомі вартівники це завважили, як побачили явну, відкриту підривну роботу аґента КҐБ В. Антонова, родом з Ленінграда, який признався, що є дійсно росіянином. Він сам упивався до безтями і силував пити алькоголь інших вартівників, які мали йти на варту. Одного разу він демонстративно йшов у п'яному стані перед вікнами англійського командира, щоб цей мав причину звер-

нути увагу полк. Є. Ренові. Були випадки, що В. Антонов бунтував людей, щоб не чистили своїх кімнат і не підготовлялися до інспекції, яку мав проводити англійський майор. Хоча тоді наші самітні вартівники ще мало заробляли, але завважено, що деякі з них більше видавали грошей на алькоголь, ніж заробляли в місяць. Пізніше вони призналися, виявляючи поведінку В. Антонова.

У певний період запримічено, що большевицька військова місія часто намагалася говорити з нашими вартівниками, які тримали варту біля депа. Один раз також завважено, що на головній дорозі затрималося авто большевицької військової місії і з лісу несподівано вискочила якась особа, щось передала большевикам і скоро пішла назад у ліс. Це діялося близько української вартівничої сотні в Райнзелені.

Валентин Антонов декому проговорився, що він прибув до Західньої Німеччини в 1951 р., був капітаном червоної армії, якийсь час жив у Франкфурті над Майном. Пізніше еміґрував до Америки, там шукав контактів з колишніми старшинами червоної армії. Наприкінці 1953 вернувся назад до Німеччини і працював у технічній школі в Інґольштадті, пізніше мешкав у Кайзерсляутерні, мав контакти з росіянами й деякими американцями. Він часто відвідував Голляндію та інші країни, користувався сімома різними прізвищами та фальшивими паспортами. Працював у польських вартових відділах при американській армії в Кайзерсляутерні. Пізніше, осінню прибув до Зенґварден на вишкіл, а в лютому 1955 прибув, як вартівник до українських вартівничих відділів у Райнзелені. Пізніше його співробітники пішли до англійської й німецької поліції і зголосили, що В. Антонов підозрілий, від них забагато вимагає й вони хочуть з цим покінчити, бо думають залишитися в Німеччині.

Усі ці матеріяли, підтверджені свідками, зібрано як доказ підривної роботи В. Антонова і його звільнено з праці. Інших вартівників, що перебували з ним, і які теж деморалізували українських вартівників, перекинено до інших частин. Антонов ще цього самого року (1955) виступав через радіо зі східнього Берліну і з Москви, говорячи всякі вигадки проти УВС і полковника Є. Рена.

Тим часом появився новий чоловік, Д. Х., який прийшов з польської вартівничої частини до нашого українського відділу. Перед тим ми нічого про нього не знали. Аж пізніше довідалися, що він був комсомольцем, молодим хлопцем приїхав до Німеччини на працю, належав до польської вартівничої групи і займався чорним ринком з московськими матросами в Гамбурзі в 1946-1947 роках.

Між іншим, Д. Х. був людиною непривітною і нещирою. Він старався у різній формі підривати авторитет полк. Є. Рена й домогтися замінення його. Якось він підняв відкритий бунт, фальшиво інформуючи англійського майора, командира цього депа. Але згодом він створив собі таку ситуацію з дівчатами, що як його кореспонденція дісталася, завдяки К. Ю., до рук нареченої, з якою він мав женитися, наречена приїхала з батьком і забрали його зі собою. Він склав прохання про звільнення і так ми позбулися ще одного провокатора.

Тут подано лише важніші факти про змагання, щоб зберегти чесне ім'я українців. Полк. Є. Рен і його штаб витривали до кінця на цім пості. Пізніше все успокоїлося, більше таких непорозумінь не було, життя унормувалося.

Кожного місяця приїжджав до нашої станиці о. Ярослав Полянський, щоб відвідати вартівників наших двох віровизнань і відслужити Службу Божу в таборовій церковці Райнзелену. Завдяки старань полк. Є. Рена таборову церковцю прикрашено на гуцульський стиль кивотом, який він замовив в українського майстра-різьбаря І. Винара. Також подбав він про національний пра-

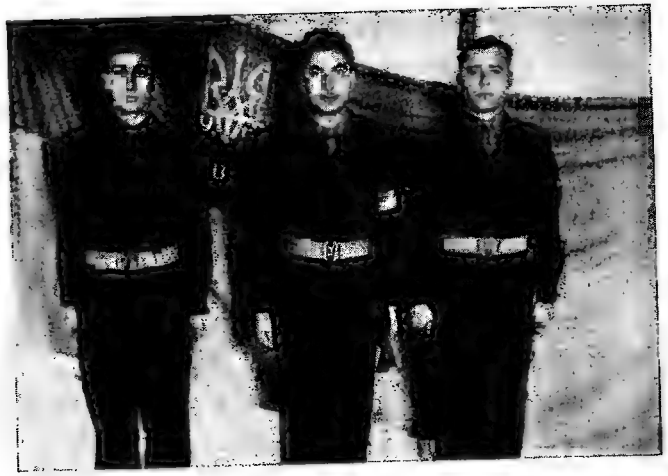

Вартівники М. Луговий, Т. Пелех, П. Барліт перед прапором УВС

пор з вигаптованим золотими нитками тризубом на блакитному полі й буквами У.В.С. (Українські Вартівничі Сотні). Посвячення прапора відбулося в таборовій церковці, його завершили о. Я. Полянський і о. І. Сендецький. У часі посвячення прапор тримали підстаршини П. Барліт, М. Луговий і чотар Т. Пелех. Зараз цей прапор є власністю КПУЕН на Нижню Саксонію, кивот подаровано ЦПУЕН в Мюнхені.

Інші відділи УВС

У листопаді 1956 р. з різних причин англійська армія реорганізувала нашу подвійну чоту в Райнзелені. Одна чота залишилася, але пройшла спеціяльний вишкіл з англійськими військовими псами (доґ гендлер), під командою сербської сотні в Зеннеляґері й її очолив чотовий Т. Пелех. Друга, менша чота виїхала з полк. Є. Реном і підстаршиною І. Семяном до Гоне. Юніт в Зеннеляґер складався з юґославів, поляків, лотишів і українців. Разом 600 осіб. Також було понад 300 тресованих собак. Службу виконували наші вартівники як і раніше, варта-патруля починалася від 9-ої год. вранці до наступного дня 9-ої год. — разом 24 години. Малі групи вартівників вислано до Сольтав, де перебували лише юґослави, другу малу групу вислано до Лінебурґу, а третя виїхала до Гамм. Отже, з тих 60 вартівників, які були в Райнзелен залишилося лише 25 вартівників з псами.

З початком 1955 року зорганізовано транспортово-амбулянсну чоту. Насамперед вона стаціонувала в Ессені (Край), згодом її перенесено до Дюссельдорфу. Чота шоферів була під командою енерґійного поручника І. Лозового і чотаря П. Голосниченка. Чота нараховувала понад 45 вишколених шоферів і підстаршин. Спочатку пор. І. Лозовий мав деякі труднощі, які спричинювали йому таки свої люди. Раз, у часі маневрів, два шофери, які перейшли з польської частини до української, «зорганізували» вночі в бавора вуджену шинку. Бавор пожалувався англійцям і тому пор. І. Лозовий мусів звільнити тих шоферів. Між іншим, англійці запримітили, що ми також маємо різний елемент, і що деяким тяжко було працювати. Але звільнені в нас шофери вернулися до поляків і ці знову прийняли їх до служби. Пор.

І. Лозовий мав великий досвід з другої Світової війни. Він був твердий і рішучий, добре знав німецьку й англійську мови, і всі його добрі прикмети підвищували його авторитет.

Транспортово-амбулянсна чота різнилася від вартівничої служби тим, що шофери мали щоденну працю, починаючи від 8-ої до 17-ої год. Кожного ранку всі шофери мусіли бути на збірці вдягнені в уніформу МСО, чотовий розділював щоденну службу. В суботу й неділю шофери мали вільне, лише дижурні тримали варту також і під час свят, суботи й неділі. Але транспортова чота мусіла їздити кожного року на маневри по цілій Німеччині. Це була добра нагода пізнати гарну країну, німецький порядок і чистоту. Вони також набули військового знання — як поводитися в терені. Без сумніву, що чота під командою пор. І. Лозового й чотового П. Голосниченка належала до одних з найкращих УВС, і вив'язалася зі свого завдання.

Справедливо розподілювано працю між підстаршинами й шоферами, які її солідно виконували, за що часто отримували похвали від англійського командира в Ессені.

Громадське й культурне життя в частині відбувалося систематично. Влаштовувано академії, різні національні імпрези. Реферати виготовляли самі підстаршини, вони вчилися і вироблялися національно й політично. ОПУЕН часто мав засідання суспільно-громадських працівників в бюрі відділу МСО. Це власне підтверджує, якою активною була співпраця між старшинами УВС і ОПУЕН. Кожного року разом святковано Різдво і Великдень, запрошувано англійського полковника, який вітав усіх своїх шоферів і бажав, щоб вони затримали українські традиції на чужині. Полковник, який

полюбив українців, зробив спільну знімку з цілою чотою, що мала понад 45 людей.

Але пор. І. Лозовий мав клопоти в дистрикті Райну. В Дюссельдорфі відбувалася конференція МСО з участю представників усіх національностей, але чомусь не запрошено українського представника. За словами І. Лозового, це зроблено для того, щоб не дискутувати питання українських вартових, уважаючи це як внутрішню юґославську справу. На конференції було обговорено реорганізацію німецьких і чужинецьких сотень: поляків, юґославів і лотишів, бо литовці й естонці були меншістю й не мали практично жадного значення.

Зате українці, на той час мали багато людей у Райн-Дистрикті і старалися створити сотню коло 200 людей. Але цьому спротивилися юґослави й поляки, бо вони мусіли б здеґрадувати своїх старшин і сотника. Поручник І. Лозовий для юґославів не був вигідний й вони якнайскоріше старалися його позбутися. Пор. І. Лозовий, не відчуваючи підтримки англійців, рішив виїхати до Америки, тим більше, що чужинецькі відділи ліквідували й українці не мали жадних шансів утриматися. Але передбачений час ліквідації вартівничих відділів та реорганізації амбулянсу, транспорту, дефенсу тощо, прийшов щойно в 1958 р. На жаль, пор. І. Лозовий скоро виїхав до Америки, а його місце перебрав пор. П. Голосниченко, чотарем став П. Липа, а писарем чоти був Л. Ткачук.

До меншої чоти в числі 17-19 вартівників належала станиця УВС під командою підпоручника В. Білана і чотаря І. Пуківського в Детмольді. Всі малі чоти були часто реорганізовані й не могли проявити більш організованого українського суспільного життя тому, що з ними в казармах жили юґослави й поляки.

Під командою підпоручника П. Пастушака стаціонувала чота УВС в Гамбурзі від 1955 р. В тім часі пожвавилася суспільно-громадська й політична праця при МПУЕН і в «Клюбі Україна» в Гамбурзі. Молоді вартівники шукали зайняття і знайшли його в «Клюбі Україна». Вони організували в ньому чайний вечір, спільний Святвечір Різдва, спільний Великдень, різні національні імпрези, забави з танцями та запрошували своїх і чужинецьких гостей, які мешкали довгі роки розпорошені на терені Гамбурґу й околиці.

«Клюб Україна» був зорганізований ще перед першою Світовою війною, коли наша заробіткова українська еміґрація осіла в Бремені, Дельменгорсті й Гамбурзі. «Клюб Україна» мав свій статут, у ньому містилася бібльотека, кожної суботи там зустрічалися наші люди й при чаю обговорювали різні справи. Тим часом старші люди повмирали, молодь денаціоналізувалася, а з приходом до влади Гітлера відбувалися часті ревізії й контролі поліції і люди перестали приходити до клюбу. Найбільшим ударом було арештування ґестапом активних людей. У наслідок репресій «Клюб Україна» самоліквідувався. Його відновлено щойно в 1953 році. Головою тоді було обрано людину з тієї першої заробітчанської еміґрації, Н. Тобяжа. Згодом, коли чота УВС мусіла покинути Гамбурґ і виїхати до Гамм, громадське життя почало завмирати і «Клюб Україна» знову самоліквідувався через брак людей. Тоді загальну суспільно-громадську і культурну працю перебрало на себе МПУЕН в Гамбурзі-Нойґрабен.

Вартівничий відділ в Гамбурзі мав понад 45 людей, які пильнували важливі англійські склади. Кожний вартівник мав два дні вільного на тиждень, але коли була інспекція в частині, тоді всі вартівники мусіли бути присутніми. В більшості вартівники мешкали в Гамбурзі й по закінченні служби йшли додому до родини. В кожній чоті були труднощі, які утруднювали працю старшині і самим вартівникам, бо деякі з них були легковажні. Вони виїхали з дому молодими людьми й часто попадали в погане середовище. Наприклад, в Гамбурзі був неприємний випадок з двома вартівниками, які в часі служби-патрулі привласнили собі й вивезли майно, яке пильнували. Про це довідався англійський командир, зарядив обшук з участю англійських і німецьких поліцаїв, які знайшли вкрадене майно і винних негайно звільнено. Вони знайшли собі працю в німецькій господарці. Своїм учинком для українців вони зробили погану прислугу. Пізніше один з них жалував, а другий опинився у ворожій українцям організації в Гамбурзі.

У 1957 році український відділ мусів опустити Гамбурґ і виїхати на службу до Гамму, у Вестфалії. В Гаммі підпоручник П. Пастушак і чотар Н. Сташків мали понад 20 вартівників. Малий відділ не мав змоги проявити себе в суспільно-громадській і церковній праці, бо разом з ними перебувала польська частина — понад 300 шоферів і коло 10 старшин. У 1958 році український відділ був ліквідований. Одні вартівники пішли служити до відділів з вартівничими собаками, інші пішли за шоферів. П. Пастушак пішов до «цивіля» і вернувся до Гамбурґу.

До більшої, добре зорганізованої чоти, треба зарахувати відділ УВС в Кевелярі, під командою підпоручника В. Сороки і чотаря М. К. Він нараховував понад 35 вартівників. Завдяки В. Сороці, цей відділ гарно вив'язався зі свого обов'язку. Хоча В. Сорока був ще молодий, але він перейшов багато нещасть і доля навчила його командувати підвладними та співпрацювати з під-

старшинами і вартівниками. Ще молодим хлопцем його у Львові заарештувало ґестапо за приналежність до ОУН і УПА. Він сидів у львівській тюрмі на Лонцкого, а потім у концтаборах Дора і Бельзен. Тому, що він утішався авторитетом серед українців і англійців, аґентура КҐБ повела теж і проти нього акцію.

Підпор. В. Сорока

Майже у кожній українській станиці методи аґентури були ті самі: частувалити нестійких людей горілкою й говорити підхмеленим пропаґандивні видумки проти старшин, підривати довір'я до них англійської команди. Так діяв, наприклад, вартівник І. Ґуленко, який намагався розбити українську станицю й викликати в англійців недовір'я до українців. Коли його провокативну роботу викрили самі вартівники, І. Ґуленко, забравши 1500 нм з кантини, виїхав на «родіну» й говорив по радіо зі східнього Берліну і з Москви проти «буржуазних націоналістів-бандерівців», «зрадників батьківщини» та закликав, щоб наші вартівники поверталися на батьківщину.

Існував малий відділ УВС під командою чотаря А. Дідуха, при сербах в Дуйсбурґу. Відділ нараховував коло 13-15 вартівників, які платили членську вкладку для ОПУЕН і брали активну участь у праці української громади в Дюссельдорфі. Коли наступила реорганізація в 1958 році, українські вартівники знайшли працю в різних сербських відділах як звичайні робітники, інші зголосилися до англійського пожежного відділу. А чотовий А. Дідух звільнився і пішов на працю до німецької фірми.

На місці кол. концтабору в Бельзені у 30-і роковини звільнення альянтами (1975). Вінок складають кол. українські політв'язні В. Сорока, С. Мудрик, Т. Пелех. На дальшому пляні отці М. Іванців, О. Ковальський, І. Леськович.

Інша мала група, складена з 12 вартівників під командою підстаршини Г-нь, існувала при сербах в Любеке. У відділі всі старшини були серби й було понад 20 вартівників сербів. Українці не мали жадної можливо-

сти переїхати до більших українських відділів. Подібно було з групою вартівників у Герфорді (коло 25 осіб), яка не мала навіть українського підстаршини. Коли наш український представник старався дати принаймні українського чотового М. К., сотник серб не погодився, бо мав свого чотового, У цьому випадку англійці не могли допомогти українцям. Такою ж була і справа з українською групою в Зеннеляґері, яка мала коло 12 людей. Нею командував чотовий Г. І., чоловік без національної свідомости, який завжди потакував сербам.

Не можна поминути добре зорганізовану чоту УВС, яка стояла в Шльос-Нойгавз, під командою чотового З. Терешкуна; вона нараховувала понад 40 вартівників. Треба признати, що сербський старшина не вмішувався в українські справи, віддавши все в руки чотового З. Терешкуна. Також у цій чоті були труднощі, бо деякі особи не хотіли підчинятися чотовому й потайки бігали до сербського старшини. Але чотар З. Терешкун переборов усі труднощі, зорганізував коло себе національно-свідомих підстаршин, які старалися йому допомагати й поволі співжиття внормувалося. Чотар З. Терешкун залишився на своєму пості до реорганізації в березні 1958 року.

Реорганізація МСО

Після реорганізації УВС, у Шльос-Нойгавз залишилася мала українська робітнича група (ДЕЛ) під командою чотового В. Савки, яка адміністративно підлягала німецькій робітничій сотні при брітанській армії. Праця в робітничій групі відповідальна і добре плачена. Фахові робітники працюють лише 8 годин денно, субота й

неділя вільні від праці. Але коли відбуваються маневри, або є інша праця, тоді робітник мусить їхати на службу і то по закінченні праці знову вернутися до своєї частини. Очевидно, у час відсутности кожний вартівник отримував більшу платню.

Отже, брітанці з різних причин реорганізували й частково демобілізували чужинецькі вартівничі сотні

Панахида перед символічним пам'ятником жертв у Бельзені (1975)

в березні 1958. Залишилися лише сотні вартівників з псами, амбулянси, діфенси, шофери тяжких і легких транспортів. У більшості були це поляки, а на другому місці — серби й лотиші.

Пів року пізніше англійська армія вербувала чужинців через німецьку пресу до вартівничих і транспортових та інших відділів. Але було вже запізно, бо

всі молоді люди знайшли собі працю в німецькій господарці, інші виїхали за океан, ще інші пішли служити в американській армії, дехто з них пізніше воював у В'єтнамі.

Певна частина людей пішла до польських транспортових відділів в Гамм, Фаллінґпостель і Штаєрберґу. Польські шофери старілися і там були вільні місця для інших національностей — сербів, поляків і українців. Працю помалу перебирали англійські вояки, які радо хотіли виконувати тяжку працю в транспортовій сотні. Також і лотиші старілися й половина з них скоро пішла на пенсію.

Патруля підстаршин: Б. Жеґалович і І. Кузьо

Статистичні дані про УВС

Останній звіт капеляна о. Ярослава Полянського, з датою 1 березня 1958 р., подає скількість наших вартівників і їх родин у більших станицях Північно-Західньої Німеччини. Менші групи українських вартівників були в польських частинах.

Цей звіт подає наступні дані про відділи-станиці, в яких перебували українські вартівники й їх родини (стан на 1 березня 1958 разом з родинами):

	скількість	католики	православні
1. Аахен: Вірзен	33	24 (2 дітей)	9 (1 дітей)
2. Ессен: Дуйсбурґ	20	18 (5 ")	2 —
Ессен	69	34 (5 ")	35 (10 ")
3. Гільдесгайм: Гоне	36	32 (11 ")	4 —
Райнзелен	58	52 (26 ")	6 —
4. Мюнстер: Мюнстер	32	26 (14 ")	6 (2 ")
Твістеден	35	27 (1 ")	8 (1 ")
5. Оснабрюк: Піннеберґ	70	44 (24 ")	26 (12 ")
6. Падерборн: Детмольд	28	22 (7 ")	6 —
Гамм	35	22 (3 ")	13 (6 ")
Шльос-Нойгавз	38	36 —	2 —
Зеннеляґер	12	4 —	8 —
Разом	466	341 (98 дітей)	125 (32 дітей)

Загальний стан Українських Вартівничих Сотень (відділів і станиць) від 1. 1. 1955 до 31. 3. 1958 років був наступний:

1. Гамбурґ	46	вартівників
2. Райнзелен	60	"
3. Зеннеляґер	14	"
4. Шльос-Нойгауз	32	"
5. Ессен-Край	45	"
6. Вірзен	33	"
7. Мюнхен-Ґлядбах	23	"
8. Дуйсбурґ	15	"
9. Детмольд	19	"
10. Гамм-Вестфален	19	"
11. Гертфорд	25	"
12. Любеке	16	"
13. Мюнстер-Вестфален	32	"
14. Ґоне	25	"
15. Німбурґ	5	"
16. Ґамель	9	"

17. Гільдесгайм	8	”
18. Люнебурґ	8	”
19. Дортмунд	9	”
20. Крефельд	23	”
21. Штаєрберґ	15	”
22. Фаллінґбостель	24	”
23. Різні частини (мішані)	32	”
Разом	537 вартівників і шоферів	

Дня 1 квітня 1958 року брітанська армія звільнила з праці МСО вартівників такої національности:

1. юґославів	1168 вартівників
2. поляків	1292 ”
3. балтійців	432 ”
4. українців	392 ”
Разом	3284 вартівників

Отже, розв'язано всі вартівничі сотні, в тому числі й українські відділи. Багатьом пропоновано працю в різних групах (ЛАБ). Залишилися лише два українські відділи: шоферів транспорту в Ессен-Край і вартівникві зі собаками (доґ-гендлєр) у Гонах. Інших вартівників-українців приділено до юґославських, польських і лотиських сотень: амбулянси, діфенси, транспорт і вартівники з псами. Головний штаб вишкільного курсу проводирів псів містився в Зеннеляґер, майором був Д. Фукмановіч (серб).

Українців приділено до таких відділів:

1. Шльос-Нойгавз, робоча група	22 особи
2. Мюнхен-Ґлядбах, робоча група	15 ”
3. Гамм-В., транспортова, шофери	21 ”
4. Фаллінґбостель, транспортова	15 ”
5. Штаєрберґ, транспортова	15 ”
6. Зеннеляґер, транспортова	12 ”

7. Дортмунд, транспортова	10 ”
8. Кевеляр, Брахт, проводирі псів	7 ”
9. Гамм-Вестфалія, проводирі псів	10 ”
10. Гоне, самостійний відділ українців	25 ”
11. Ессен-Край, транспортовий самостійний відділ	45 ”
12. Українців малими групами приділено до різних сотень — польських, сербських і лотиських: Нінбурґ, Мюнстер, Любеке, Детмольд, Зоест, Ізерльоґ, Мінден, Гаммель, Білефельд та інших місцевостей, які фактично для нас не мали жадного значення. Приблизно	35 ”
Разом	232 особи

Частина дресування собак

Від початку 1955 року зорганізовано полк, названий *І Армі Доґ Трайнінґ Юніт — Роялъ Армі Ветеринарі Корпс (АДТУ-РАВК),* тобто перша Військова Частина Дресування Собак при Ветеринарному Корпусі Королівської Армії. Ця частина має понад 650 проводирів собак. У ній служать різні національності, в тому понад 30 українців. Командиром полку є брітанський полковник Р. Й. К., який має в свойому розпорядженні штаб брітанських і чужинецьких старшин і підстаршин, членів МСО. Проводирами собак на найвищому рівні командує генерал Н. В. Бішоп. Чужинецькі сотні мають коло 15 старшин, у більшості юґославів, які витиснули поляків та інших.

Вартівничі сотні з псами поділені на малі відділи, які служать при полках і дивізіях, що охороняють важні військові об'єкти. Кожний командир відділу підпорядковується старшині і він відповідає за службу з псами й частинно за адміністрацію. А старшина відповідає за дисципліну, контролю вишколу, загальну адмі-

ністрацію та зв'язки із сотенним, англійським комендантом, англійським арбайтсамтом, німецьким льоншителлє й за всю безпеку депа та відділу МСО.

Вартівник із псом має 24 години служби від 9-ої вранці до другого дня 9 год. В часі патрулі вартівник має 3 години служби, приходить зміна варти, тоді 3 години вартівник відпочиває на вартівні.

Загально відомо, що пес був і залишився першим найвірнішим слугою людини. Брітанська армія вирощує спеціяльну породу німецьких вівчарів, які фактично найкраще надаються до служби. Ці пси мають добрий нюх, вони розумні, відважні, у них інстинкт надзвичайно розвинений і вони вірні людині. В часі служби пес перестерігає свого «пана»-вартівника, що зближається небезпека. В кожній хвилині пес готовий на наказ свого «пана» кинутися на ворога. Для певнішої служби, кожний вартівник із собакою систематично голоситься телефоном до командира варти, який відбирає всі інші телефонічні донесення від вартівників і вписує в книжку. Загально прийнято, що один пес належить двом вартівникам, але буває так, що пес більше полюбить одного «пана»-вартівника, звичайно того, що частіше свого пса чистить і харчує та вміє псові наказувати.

У місяці жовтні 1956 р. брітанська армія зменшила службу вартівничих сотень з крісами, замінила варту вишколеними вартівниками і псами. У практиці виявилося, що вишколений вартівник із псом, може замінити трьох вартівників з крісами. Вартівник із собакою на стежі показався кращим і певнішим, як вартівник із крісом. Брітанська армія мала довгорічний досвід у своїх колишніх колоніях в Азії, Африці та інших країнах.

Тому англійський командир в Райнзелені, в порозумінні з головною квартирою брітанської армії, замінив варту МСО-ВС вартівничих відділів на вартівників з псами, Ґуард Доґ Юніт. З матеріяльного боку вартівники з крісами коштували армію багато більше, ніж вартівники з псами. У Райнзелені було 50 вартівників, на їх місце прийшло 10 псів і 20 вартівників.

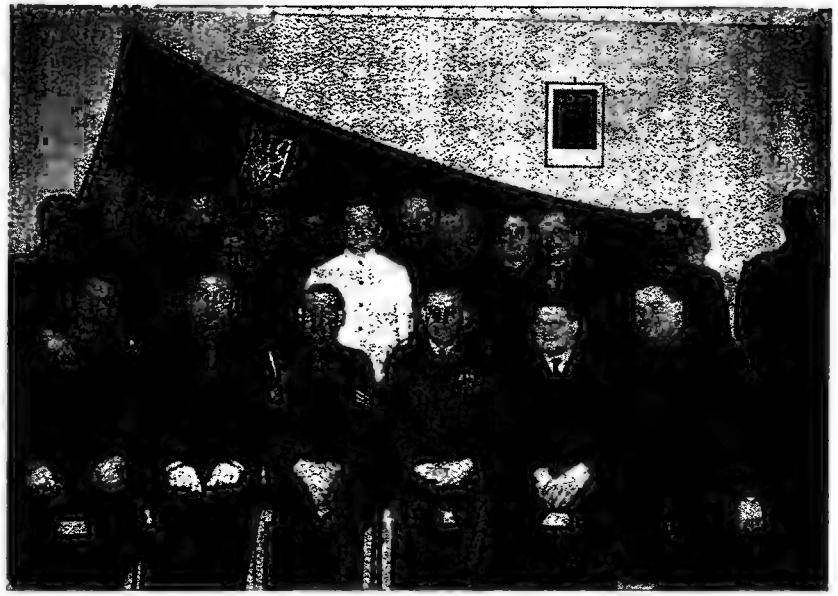

Чота вартівників для дресування собак (Райнзелен 1957 р.)

Українські вартівники з собаками

Коли я їхав на курс, трохи побоювався, щоб пси мене не покусали. Але коли я ближче запізнався з ними, тоді подивляв їхню приязнь до людей. Вишколений собака має добрий інстинкт, слух, зір і нюх. По

короткім часі я почав дуже шанувати цих вишколених псів.

Українська частина вартівничих відділів з собаками перебувала в Райнзелені від жовтня 1956 до березня 1958 р., потім вона перенеслася до Гоне-Берґен. Наша частина була взірцевою чотою на цілу англійську зону в Німеччині. Коли приїжджав полковник із Зеннеляґеру, не щадив слів похвал для наших вартівників за взірцеву службу, чистоту коло псів, чистоту самих вартівників і по кімнатах. Одного разу в 1957 р. один англійський майор із Зеннеляґру проводив інспекцію українського відділу з псами в Райнзелені. Потім написав коротку статтю з похвалами в англійській газеті подаючи, що українські вартівничі відділи з псами взяли перше місце з-поміж інших національностей.

Перед такими інспекціями, я звичайно старався, щоб кімнати підстаршин, у яких висів портрет ген. Романа Шухевича, були прикрашені українськими вишитими рушниками. Під час інспекції нашого відділу англійські старшини часто розпитували про наші різьблені тарілки, тризуб, писанки, національний прапор, про ген. Т. Чупринку, про боротьбу українського народу. Для молодих англійських старшин все, що походило зі сходу було або польським або російським. Ми пояснювали, що наша мова відрізняється від російської, що ми маємо свої традиції, історію, культуру.

Були також і пригоди. На Великодні свята в 1957 році ті наші вартівники, які не мали змоги поїхати додому, на варті відспівали «Христос Воскрес» і трохи випили, а потім хлопці пригадали собі, як вони вдома під церквою стріляли з моздірів. Дотримуючися традиції, варта почала стріляти з наганів і крісів. Збіглися англійські вояки, котрі в той час були на маневрах в Райнзелені. Англійський старшина, взявши чотирьох підстаршин, хотів нашу варту розброїти. Наші вартівники не дали себе розброїти, навпаки вони розброїли англійських підстаршин і потелефонували до МП (Мілітері Поліс). Вони передали зброю й англійських підстаршин військовій поліції. На другий день ця справа з пригодами була полагоджена в користь нашої варти. Один англійський сержант від себе сказав: «Був я в Африці, Індії й останньо брав активну участь у корейській війні й досі нікому не дав себе розброїти. Аж тут у Райнзелені розброїли мене вартівники».

Помимо тієї пригоди англійський командир ставився до нас з великою симпатією. Він завжди брав участь у наших Різдвяних і Великодніх святах і тому запізнався з нашими традиціями й нашою християнською культурою. Також командир депа добре пізнав хто є українці й Україна. Англійські старшини й підстаршини були свідомі, що українці добрі вартівники й щирі українські патріоти, завжди готові боронити честь свого народу.

Український підкомітет при МСО — Вельфер

Центральний комітет при МСО — Вельфер (соціяльної служби) складався з національних підкомітетів при МСО і діяв за статутом, затвердженим судом в Мюнхен-Ґлядбаху 5 травня 1955 року. Його завданням було займатися культурно-освітньою діяльністю й допомагати матеріяльно тим вартівникам, які були хворі й потребували грошової допомоги. Про цю матеріяльну допомогу вирішував національний комітет. Представники національностей вибирали членів Центрального комітету Вельфер при МСО й головну Контроль-

ну комісію з таких національностей: поляки, юґослави, лотиші, литовці, естонці й українці.

Довгорічним головою Центрального комітету Вельфер МСО був сербський сотник Д. Зедляр, головними репрезентантами були англійський майор і сербський полковник Ф. Міляновіч від усього МСО, тобто вартівничих сотень при брітанській армії. Між іншим, із самого початку існування вартівничих сотень брітанська армія зорганізувала фонд коло пів мільйона німецьких марок, який розподілено для національних підкомітетів при МСО. Ця сума походить з розпродажі між вартівниками англійських папіросів. Тому, що українці найпізніше зголосилися до вартівничих сотень і скількістю були найменші, тому отримали малу суму грошей, порівнюючи з поляками, юґославами, лотишами, естонцями й литовцями. Гроші розподілено восени 1955.

Український підкомітет при МСО засідання проводив квартально й потребуючим вартівникам, які через хворобу мусіли звільнитися з праці, допомогу жертвував одноразову в сумі 100 нм. Він також квартально жертвував гроші на потреби ОПУЕН у Ганновері. Першим головою цього українського підкомітету був полк. Є. Рен, потім поручник І. Лозовий, пізніше підпор. В. Білан, а опісля на прохання ОПУЕН, головство перебрав поручник Т. Пелех, потім підпор. В. Сорока і останнім головою був підпор. П. Липа.

До важливішої праці Центрального комітету Вельферу належить удалий концерт з виступами танцювальних груп усіх національностей, який відбувся в 1961 р. в Білефельді, при великій участі англійців, німців та інших національностей. Найкраще вив'язалася зі свого завдання українська танцювальна група, якою керував Р. Лях з Орла-Мюнстер-Ляґер.

Загальна характеристика громадської діяльности

Коли підсумувати 25-річну працю УВС при брітанській армії то треба ствердити, що їхнє існування виправдало себе. Воно було пов'язане з ЦПУЕН-ОПУЕН, який допомагав організувати українські вартівничі сотні й допомагав у їхній суспільно-громадській праці. Поручник А. Голосниченко був запросив голову ЦПУЕН мґра Я. Бенцаля відвідати транспортову станицю в Дюссельдорфі. Під час зустрічі з вартівниками й шоферами та їхніми родинами голова ЦПУЕН виголосив німецькою мовою цікаву доповідь, на яку також був запрошений англійський полковник-командир. Іншим разом голова СУМ С. Костюк відчитав реферат в англійській мові про боротьбу українського народу за свободу і власну державу, зокрема про боротьбу проти головного ворога України — Москви. Вечером відбулася забава в українській частині.

Знову іншим разом виступав голова ЦПУЕН мґр Я. Бенцаль, заохочуючи всіх зберігати свої традиції, свою віру й гідно репрезентувати свій нарід перед англійцями й іншими. Вартівники й їхні родини уважно слухали цього знаменитого оратора, який полонив усіх своїм словом і своєю небуденною інтеліґенцією. Мґра Я. Бенцаля шанували й любили не лише українці. Полковник Ф. Міляновіч, серб, висловився про нього так: «В Мюнхені сербська політична еміґрація запросила провідних чужинців, між ними українця, голову ЦПУЕН мґра Я. Бенцаля, який у короткому слові, певний себе, сказав, що українці визнають ідею самостійности для кожного народу, в тому числі і для хорватів, і чи серби в майбутності схочуть жити разом з хорватами чи ні, це залежить від сербів і хорватів». Між

іншим Ф. Міляновіч увесь час був найвищий ранґою чужинець у Вартівничих Сотнях.

Громадський діяч, теперішній голова КОУГЦУ, ред. С. Мудрик, також часто відвідував українські вартівничі відділи в Нордрайн-Вестфалії і виголошував різні доповіді в Ессені й Дюссельдорфі. Ще тепер ред. С.

Чота в Гоне-Райнзелен відзначає роковини Державности і Крут

Мудрик полагоджує загальні суспільно-громадські справи українських відділів. Відтоді, коли тому 15 років ЦПУЕН реорганізував ОПУЕН на КПУЕН Північно-Західньої Німеччини, там часто відбуваються зустрічі українців і голова КОУГЦУ допомагає різними порадами управі КПУЕН, дає доповіді для молоді і старших громадян. Також відвідує українські громади в Північно-Західній Німеччині мґр В. Леник, директор інтернату «Рідної Школи» й виголошує доповіді про

виховання дітей, щоб зберегти у них українське серце, а це найкраще можна осягнути між українською дітворою в українськім інтернаті.

Без сумніву, найбільший вклад праці дали активні старшини УВС і весь актив управи КПУЕН у Нордрайн-Вестфалії, голова В. Сорока, секретар і організатор М. Хомяк та інші. Також КПУЕН у Нижній Саксонії, голова Т. Пелех і секретар та організатор З. Терешкун і фінансовий референт М. Кловак стараються організувати різні імпрези, намагаються роз'яснювати чужинцям про большевицько-комуністичну імперіялістичну Москву, яка хотіла б загарбати ще вільний світ.

Кожного року в Північно-Західній Німеччині організуємо зустріч українців, запрошуємо нашого Владику Кир Платона Корниляка, який багато причинився до з'єднання наших громад і до піднесення їх релігійного й національного життя. Владика Платон також виступає на наших імпрезах з глибоким патріотичним словом, скріплюючи віру в наших людей. Приїжджав до нас Владика УАПЦ Орест, який своєю присутністю притягає не лише православних вірних, але й численних українців католицького віровизнання.

На зустріч українців запрошуємо на зміну наших громадсько-політичних діячів, щоб виголошували слово про боротьбу українського народу з окупантами України. До таких діячів належать: голова ЦПУЕН мґр А. Мельник, голова Головної Ради ЦПУЕН інж. Ю. Ковальчук і голова КОУГЦУ ред. С. Мудрик та інші.

Актив вартівничих сотень за 25 років служби й праці багато причинився для добра української справи, багато подаровано чужинцям усяких книжок німецькою й англійською мовами: «Російський імперіялізм і Україна», книжки про УПА, АБН-Кореспонденц тощо. Ав-

торові цих рядків часто приходиться говорити з чужинцями про історію нашого народу, зокрема про Визвольні змагання, ОУН, УПА, про сл. пам. ген. Р. Шухевича - Т. Чупринку, сл. пам. провідника С. Бандеру. Чужинці, що відвідують моє бюро в службових справах, запитують, яка Україна багата, скільки населення, яка є різниця між росіянами, українцями й білорусами, яка є культура росіян, яка українців, які українські традиції. Приходиться пояснювати їм і те, що українці Христову віру прийняли в 988 році тоді, коли Московщини ще не було.

Редактор С. Мудрик, теперішній голова КОУГЦУ

Коли літом 1955 р. Владика Іван Бучко приїжджав з візитацією більшого скупчення українців у Авґустдорфі, український відділ під командою полк. Є. Рена в парадній уніформі привітав його при вході до таборової церковці. Владика відправив Службу Божу і виголосив до учасників проповідь, зокрема теплим словом згадав наш відділ.

Між іншим, серби й поляки вже відзначили в Зеннеляґері 25-ий ювілей створення вартівничих сотень у жовтні 1972 р. Організатором відзначення був майор Д. Вукмановіч, серб, який запросив автора цих рядків як представника від українців. До вишкільного центру Зеннеляґеру з'їхалося понад три сотні сербів,

поляків, лотишів та інших національностей у парадних уніформах. Відзначення відкрив коротким словом англійською мовою серб, майор Д. Вукмановіч, а головну промову виголосив генерал брітанської армії з Мюнхен-Ґлядбаху. Він сказав, що поляки й серби були в часі другої Світової війни союзниками альянтів, але склалося так, що вони залишилися на Заході. Це не означає, що були поганими вояками. По закінченні промови вартівники підходили віддати чест« генералові, який вручував їм грамоту, видану брітанською армією з нагоди 25-річчя вартівничої служби. Для мене, українця, було корисно бути там. Англійський лікар-майор І. Танер під час прийняття представив мене своїм колеґам, як учасника боротьби українського народу за волю, як того, що врятувався, помимо того, що був ув'язнений у гітлерівських концатборах — Авшвіці, Буфенвальді, Дора і Берґен-Бельзен.

Сотник Т. Пелех, голова КПУЕН на Нижню Саксонію

Очевидно, я старався розповісти англійським старшинам про боротьбу УПА на двох фронтах — проти

Берліну і Москви, про ген. Р. Шухевича-Т. Чупринку, про провідника С. Бандеру й про Україну, яка бореться. Майор Танер трохи знав німецьку й українську мови. Українську навчився тоді, коли понад десять років був ветеринарем у Канаді. Він часто зустрічався з нашими українськими фармерами, бо лікував їхні корови й коні. Розказував, що перші слова, які навчився були такі: «Подай гарячої води, бо теля родиться» . . . і т. д. Англійський майор Танер пізнав українців у Канаді й так їх полюбив, що перебуваючи в Німеччині, лише хвалив їх, кажучи, що вони чесні, працьовиті, щирі, релігійні й шанують свою українську традицію та що цей увічливий нарід багато причинився до розбудови канадської господарки й культури. На жаль, по трьох роках він мусів виїхати до Гонконґу.

Ті, що залишилися

Деякі українські старшини і підстаршини служать в Українських Вартівничих Сотнях понад 25 років. У Дюссельдорфі стоїть легка транспортова частина під командою енерґійного підпоручника П. Липи, який до помочі має двох чотових, І. Будівського й П. Данилюка. Під цю пору цей відділ має чотирьох підстаршин і тридцять шоферів, але стан часто міняється.

У транспортовім відділі служба в усіх частинах однакова: кожного дня о 8-ій год. вранці збірка для всіх підстаршин і шоферів. Чотовий розподіляє щоденну працю до виконання. Праця для шоферів починається від понеділка до п'ятниці кожного тижня. Субота й неділя вільні, але коли потреба вимагає, шофери повнять службу в призначенім об'єкті. Кожного року відбуваються маневри брітанської армії, так що відділ

МСО мусить їхати з командним складом у терен. Під час 25 років служби УВС-МСО наші підстаршини й шофери набули практики, навчилися дисципліни й присвоїли загальне військове знання. Підпоручник П. Липа зактизував своїх людей у суспільно-громадському, церковному й політичному житті. Кожний шофер є членом ЦПУЕН, вплачує членську вкладку й бере активну участь у різних національних імпрезах, які часто організує КПУЕН в Дюссельдорфі або МПУЕН в Ессені.

Підпоручник П. Липа

У Мюнхен-Ґлядбасі перебуває відділ УВС, який складається з різних національностей під командою підпоручника В. Сороки і його заступника чотаря Е. Шкільника. Тепер у відділі вартівників-шоферів домінує спеціяльна робітнича група, складена з німців, португальців, українців та інших. Помимо того, що українці в меншості, командування є в руках українців — підпор. В. Сороки і чотаря Е. Шкільника. Число працівників часто міняється. Між іншим, із чужинців вирізняються працівники-португальці, які в більшості були вояками і знають порядок і військову дисципліну. Треба також признати, що, помимо різних політичних переконань, португальська католицька Церква виховала всіх на добрих християн і патріотів свого народу.

У Гонах стоїть український відділ МСО, який очолює поручник Т. Пелех, а його заступником був чотар І. Данилюк. В останнім часі Івана Данилюка підвищено до ранґи підпоручника і його перенесено до Гамель, де керує чужинецьким відділом при брітанській армії. Тому, що в тім відділі немає ні одного українця, не можна вести освітньої праці. Підпор. І. Данилюк купує книжки про Україну англійською мовою й дарує їх англійським старшинам.

Підпоручник І. Данилюк

У Гонах вартівничий відділ з псами нараховує до 55 людей і 23 вишколених псів, які розміщені на станицях Шойєн і Фаллінґбостель. В останніх 10-ох роках вартівничі відділи складаються з різних національностей: українців, юґославів, поляків і портуґальців. Вартівники стараються себе взаємно респектувати. Довгі роки показали на практиці, що можна разом жити, працювати, шанувати інші народи й любити своє. Самітні вартівники мешкають у казармах у кімнатах на дві особи, а жонаті по скінченні служби їдуть додому, до рідні. Відділ має кухню і своїх кухарів, які смачно готують страви для вартівників і для англійських вояків. Наші вартівники беруть активну участь

у громадсько-політичному і церковному житті вже від багатьох років. Кожного року о. М. Іванців перед Різдвом відвідує нашу станицю і відправляє Службу Божу для українців католиків і португальців. У Різдвяний час улаштовується спільний обід для вартівників і запрошується англійських старшин і німецьких гостей. Тоді українці колядують, пригадуючи наші гарні звичаї й традицію.

За 25 років служби всі національності помалу призвичаїлися до західнього демократичного життя, респектують різні віровизнання, привикли толерувати національність і політичні погляди інших. Тому двадцять п'ять років спочатку були непорозуміння між національностями, українців кривдили поляки й юґослави. Наприклад, автор цих рядків звернув увагу польському священикові Я. в такій справі. Англійський червоний хрест подарував пакунки для дітей тих осіб, яких батьки працюють шоферами при брітанській армії. Тому, що ця частина складалася в більшості з поляків, цілий старшинський склад був обсаджений ними. Всі польські діти отримали ці малі подарунки, але дітям українських батьків і мішаних подруж їх не дали. Без сумніву, на перший погляд це дрібниця, але таким поступованням поляки дали до зрозуміння, що вони як союзники англійців, усюди мають першенство. Відтоді це все забулося і зникло у відносинах між поляками та українцями.

Спроба висновків і заключення

На закінчення можна сказати, що існування УВС має чимало позитивних аспектів. Понад 500 українців отримали працю в часі, коли було безробіття в Німеччи-

чині. Інший позитив був той, що наші люди пішли на військовий курс і призвичаїлися до дисципліни й мали нормальне життя. Пишемо нормальне, тому що таборове життя не було нормальним, воно не давало жадного вигляду на майбутність. Крім цього, багато з нас, самітні чи жонаті, не могли виїхати з Німеччини тому, що медична комісія їх відкинула. Добровольці до вартівничих сотень отримали безкоштовний залізничий квиток до головної квартири в Бад Оєнгавзен і їх там реєстровано як українців. До того часу їх записувано як поляків або росіян.

Нашою невдачею можна зарахувати те, що ми спізнилися найменше десять років творити українські вартівничі відділи при брітанській армії. Ми розуміємо, що й політична коньюнктура не була вигідна для нас, українців, і кожний старався якнайскоріше виїхати за океан, щоб лише якнайдалі від большевиків, і розпочати нормальне спокійне життя в новій країні. Ці люди пережили другу Світову війну, зазнали багато лиха під большевиками і в гітлерівськім райху, зазнали поневіряння, знущання, втратили здоров'я на тяжкій праці у фабриках, копальнях, у баворів, українська молодь була вивезена до Німеччини на примусову працю, а наші політичні в'язні каралися в гітлерівських концентраках. Люди голосилися до вартівничих сотень не з метою служити в армії, а щоб себе зберегти. Вони говорили: ми пережили зло, голод і холод, а тепер вимагаємо нарешті трактувати нас по-людськи. Трактувати людину не як «ґвинтик», а як людину. Тому такі примхи, як «пруську муштру» категорично відкидаємо, бо в демократичній армії її немає. Українські вартівники говорили, що в українській армії в українській самостійній державі, якщо треба, вони готові йти на

найбільші жертви і віддати життя. Але тут хочуть зберегти підірване здоров'я, не працювати більше від інших, а лише це, що вимагає служба.

Закиди, що мовляв, ми мали понад 500 українських вартівників, але не було ким обсадити командні пости, не відповідають дійсності. Люди були, але вони приходили на вишкільний курс коли могли, а потім мусіли йти туди, куди їх післали. Ситуація була така, що серби допомогли нам організувати УВС з думкою, щоб доповнити їхні сотні, бо їм бракувало людей до варти, і також щоб зберегти сербським старшинам пости. Коли був полк. Бовлей, справа розвивалася в нашу користь. Під його тиском нам удалося розв'язати польський відділ в Райнзелені, на це місце прийшли українці. Але спроби зробити це саме в Мюнстер В. — не вдалися, бо були протести і полк. Бовлей залишив поляків у спокої. Під час реорганізації українців розбито на малі групи від 6 до 45 вартівників, яких приділено виключно до сербських сотень. Поручник І. Лозовий не міг цьому запобігти, бо полк. Бовлей на весні 1955 виїхав, а новий командир був уповні під впливом сербів і поляків.

Помилкою було, мабуть, те, що на самому початку, коли зроблено домовлення з полк. Бовлеєм, справи організування повних українських сотень не поставлено, а лише відділів, які мали тільки 17 до 50 вартівників, у тім числі і шоферів. Сотня мала від 250 до 300 людей, у тому коло 6 старшин, 7 чотарів і 20 підстаршин. За ранґою це мали б бути один український майор, один капітан, два поручники, три підпоручники і сім чотарів. Командантом повинен був бути старшина, що знає добре англійську мову. Ним міг бути пор. І. Лозовий. Але дехто з громадських діячів дивився на

це скептично, мовляв, чи варто давати добрих людей до УВС, бо тоді занепаде суспільно-громадська праця на місцях.

Очевидно, треба було також боротися за самостійні українські відділи, як ці, що були зорганізовані в Райнзелені, Ессені, Гамбурзі і Детмольді. Якщо ми були б мали принаймні дві транспортові сотні, ми були б донині збереглися. А зорганізована в такій сотні кантина, була б могла фінансувати, наприклад, український інтернат. Наші скептики чомусь говорили, що ми не маємо старшин та інтеліґенції. Але, для прикладу, візьмім поляків. Вони мали кілька вартівничих і транспортових сотень, які збереглися донині. Кожна сотня мала 6-7 старшин, один з них очолював сотню і лише він добре знав англійську мову, всі інші могли лише порозумітися з англійцями. Транспортова сотня у Фаллінґбостель була під командою майора О. Х., який добре володів англійською й німецькою мовами, але всі поляки знали, що це українець з Буковини, який був полковником польської армії до 1939 року. Всі старшини поляки, в тім числі старшини з А. К., підпорядкувалися, бо знали, що цей українець є здатний командувати їхньою сотнею. Інший такий приклад — це молодий фольксдойчер з Галичини, який був у гітлерівській армії. Він знав добре англійську мову й тому був командиром польської сотні в Гамм і всі старі штабові старшини слухали цього молодого чоловіка, який пізніше був майором, а англійці респектували його, бо він був один з найкращих командирів. Старші польські штабові старшини не знали англійської мови і реальність перемогла. Був теж випадок, що польський капітан не знав англійської мови, тоді прийшов йому

допомагати українець П. Г., який сам ледве володів ламаною англійською мовою.

Не краще було і в сербів, яких старшини перебували п'ять років у гітлерівському полоні. Їм можна було вчитися німецької й англійської мов. І було так, що колишній сербський підстаршина Ж. В. командував сотнями, бо вивчив англійську мову. А генерали й полковники респектували його. Взагалі, на командні пости МСО пішли молоді сербські старшини, що знали англійську мову, або вивчили її на курсах у Гамбурзі.

Подібний приклад із лотишами. Двох лотиських старшин, які знали англійську мову, стали командирами двох сотень: транспортової в Білефельді, вартівничої з собаками в Мюнхен-Ґлядбасі. Відтоді молоді старшини на курсах вивчили англійську мову й ті дві лотиські сотні існують по нинішній день. Очевидно, тепер уже майже половина лотишів пішла на пенсію, але вони доповнили сотні в першу чергу своїми людьми, а щойно пізніше прийшли поляки, юґослави й португальці.

Коли авторові цих рядків минуло 25 років служби в Українських Вартівничих Сотнях при брітанській армії, англійський капітан-журналіст провів інтерв'ю. І знову треба було пригадати молоді роки, активну участь у боротьбі ОУН, переживання в гітлерівськім концтаборі, службу в УВС тощо.

Закінчуючи цей спогад і огляд з метою дати загальний образ про українську участь у вартівничих сотнях при брітанській армії в Німеччині, хочу загально ствердити, що кожний нарід має інші звичаї, традиції, свою ментальність та вдачу. Наш нарід є дуже ввіч-

ливий, добрий, лагідної вдачі, посідає вроджену інтеліґентність, працьовитий, шанує традиції батьків і глибоко віруючий. Але, скоро вибухає і скоро м'якне, стає добродушним. Ми повинні плекати *лише* добрі прикмети, наприклад такі, як німецька точність і англійська зрівноваженість. Тоді будемо одні з найкращих народів світу й ніколи не будемо поневоленими.

Моєю мрією є ще вернутися в самостійну Україну, там жити й ще працювати для свого народу.

ПРИ ПОЛЬСЬКИХ ВАРТІВНИЧИХ СОТНЯХ
(1949-1950)

В Оснабрюку був військовий вишкільний центр для вартівничих сотень для поляків, сербів, лотишів та інших. Командування складалося з поляків і сербів. Адміністрація також була в руках поляків. Поляки українців реєстрували поляками, а хто не хотів, записували в картотеці «польський українець», «греко-католик», або «православний». Головне депо вишколу було під командою брітанських старшин, які відбирали іспит від інструкторів поляків. Мій вишкіл був успішний і поляки вислали мене на курс інструктора. Я склав іспит з успіхом.

На вишколі багато українців не признавалися, що вони українці, інші говорили між собою українською мовою. Тим курсантам я допомагав чим міг. По закінченні вишколу тих людей висилали до різних сотень:

транспортових, амбулянсів, діфенсів і вартівничих сотень, які вартували амуніційні депа.

У часі вишколу в Оснабрюці прийшов день 11 листопада, який поляки відзначували як державне свято. На це вони мали спеціяльний дозвіл від англійської команди. Вранці о 9-ій год. на площі стояло двадцять чіт (скводів) під командою поляків. Польський підпоручник С. Шнук подав команду «бачносьць» і на парадну трибуну вийшов майор С. Ґонделя (поляк) та англійські старшини. Майор С. Ґонделя піднесеним голосом сказав «Браця поляци . . .». У тій хвилині в мені кров закипіла й я виступив з ряду чоти й інструкторським тоном на весь голос крикнув: «Та ж тут не всі поляки!».

У тій хвилині я почув ахкання курсантів. Майор С. Ґонделя почервонів і ціла площа заметушилася. Англійський майор щось питався майора С. Ґонделю й по двох хвилинах упала команда: «Нє поляци — вистомпіць». І не поляки виступили, думаю коло 35 українців, які пізніше стискали мені руку за те, що я відважився тим самим сказати полякам і англійцям, що ми українці домагаємося своїх сотень. Між тими, що перші ґратулювали мені, був Сергій Гнида, Ізидор Мельник та інші.

На площі до мене підійшло двох вартівників, які зняли з мене пояс і шапку й завели мене до місцевої тюрми. Всім українцям наказали чистити коридори та робити іншу роботу, а поляки святкували 11 листопада.

На другий день о 9-ій год. повели мене до рапорту. Англійський майор покарав мене лише карою 100 нм за те, що я на параді збунтував людей.

Іван Данилюк

ЧВЕРТЬ СТОРІЧЧЯ ІСНУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ВАРТІВНИЧИХ СОТЕНЬ

У 25-річчя існування Українських Вартівничих Сотень треба зі зворушенням згадати передусім тих, що причинилися до їх створення. Це — Крайове Представництво Української Еміґрації на англійську зону Німеччини, якого головою був тоді мґр Євген Менцінський, а діловим референтом інж. Юрій Ковальчук. Ю. Ковальчук співпрацював з нами увесь час існування МСО і багато, можна сказати, дуже багато причинився до їх створення й отримання всяких полегш для всіх і для поодиноких вартових. Багато також причинився пор. І. Лозовий.

Хтось міг би запитати, чи взагалі ті МСО були потрібні для нас? Та коли взяти до уваги, що дехто з наших еміґрантів кинув добру працю, помешкання й родину, щоб зголоситися до тих вартових частин, то це свідчить, що люди відчували потребу, бо побачили нагоду, хоч не дуже легкою й вигідною працею, стати на службу, яка мала б послужити для загального добра. Тому й голосилися.

Треба також згадати, що 92-ох українців з Бельгії, які працювали в копальнях у дуже негігієнічних, а то й шкідливих для здоров'я умовинах, зголосилися до вартівничих сотень. Навіть після звільнення з МСО вони залишилися в Німеччині, здобули кращу працю, знайшли кращі життєві умовини для себе і включилися в громадське життя. Отже МСО витягнув з копалень не мале число людей, які пішли туди зараз по війні, бо іншої праці для них не було. Це теж не маловажний факт.

Біля 600 українців перейшли військовий вишкіл в одній з найкращих армій світу. Навчилися карности, порядку, пошанування старших, стали одними з найкращих громадян нашої еміґрації в Німеччині. Це доказують численні факти і навіть хоч би те, що вони передплачують українську пресу. Це видно і з того, що їхні прізвища фіґурують на збіркових листах на різні громадські цілі. Вони розуміють нашу визвольну справу. Даток 1000 нм на нашу церкву, на дім «Рідної Школи», чи на інші добродійні цілі — це не була рідкість. Ми бачимо учасників МСО на наших різних з'їздах, конференціях, у таборах молоді, а їх дітей у наших суботніх школах.

Наші вартові, особливо старшини, надавали незвичайної ваги пропаґанді нашої визвольної ідеї, інформували англійців про нашу історію, нашу боротьбу за незалежність.

Вартість кожної нашої дії на чужині можна бачити також після реакції на неї з боку нашого відвічного ворога — окупанта. Не дивно, що на наших тодішніх зверхників в УВС-МСО посипалися доноси й то вже в часі вишколу. Мене кликав комендант вишкільного центру, бо, мовляв, мій ступінь «дехто» квестіонує. Треба було вияснювати. Подібних доносів на наших старшин було багато. Це показує, що навіть УВС-МСО було сіллю в очах наших ворогів. Лише солідна праця, поважний підхід до справ, солідне виконування обов'язків наших найкращих одиниць в МСО переконали наших зверхників-чужинців, що ми нарід на висоті завдань, гідний мати свою державу.

Треба ще згадати те, що характеризує наших вартових. Хто не стояв на варті в мороз, дощ, на світанку, коли дуже втомлена людина хоче задрімати, той не

зрозуміє, що то є нічна вартова служба. Але наші вартові часто стояли на варті не лише дві години. Щоб дати змогу приятелям довше побути при родині, вони заступали одні одних. Дехто так стояв не дві, а чотири години, а були й випадки, що підряд заступав двох і тоді був на нічній варті шість годин. З точки погляду служби це, властиво, не дуже годиться, але так було. І це можна уважати виявом витривалости й гарту та зокрема правдивої дружби, приязні. Це може видаватися декому самозрозумілим, але воно дещо вартісніше, ніж можна б думати.

Так вироблялася приязнь не при чарці, не в гостині, але шляхом допомоги один одному, щоб міг довше побути з родиною, з дітьми, виховувати їх.

Частина голосилася до вартівничих сотень тому, бо тоді важко було отримати іншу працю, але більшість ні. Коли економічні відносини покращали в Німеччині, дехто звільнявся з тієї служби. Однак залишилися зокрема ті, що найскоріше зголосилися до неї. Першими нашими вартовими, хоч спочатку в чужих сотнях, були Іван Лозовий, Іван Кіс, Володимир Сорока. Перші підвищення ступенів отримали І. Луговий, Г. Козій, Т. Пелех, Д. Кушлик, Є. Рен, А. Голосниченко, П. Липа, Л. Ткачук, В. Білан, І. Пуківський, З. Терешкун, Н. Сташків, П. Пастушак. Досі існують чоти підпор. В. Сороки, Т. Пелеха. Від самого початку й досі існують чоти П. Липи, В. Сороки й Є. Шкільника. Можна сказати, що наші вартові, а особливо перші піоніри наших вартових частин, гідно та з честю сповнили своє завдання й при тому працювали не лише для себе, але й для загального добра.

Є. Рен

ЛИСТИ, ЗВІТИ, ОБІЖНИКИ, РЕЗОЛЮЦІЇ, СТАТТІ

*Лист І. Лозового до полк. Бовлея**

53 Міксед Сервіс Депо

Зенґварден, дня 29 липня 1954

До полк. Р. Дж. Бовлея
консультанта MSO/GSD (W. S.)
Бад Оєнгаузен

Вельмишановний Пане!

Під час розмови з командуючим офіцером 53 МСД май. Ф. Т. Брінтоном дня 19 червня 1954 р., заторкуючи мій лист до Вас, мене поінформовано про можливість організування українських частин МСО.

Про цю справу згадав також капітан Р. Б. Швільд дня 7. 7. 1954 р.

Дня 9. 7. 1954, я питався поради с/супт. Ж. Вуїча. Він висловив свою готовість допомогти в адміністративних справах під час улаштування.

Списки, які я Вам передав, не є остаточні, але я надіюся в найближчому часі їх доповнити, хоча я не знаю точного числа людей, які мають бути затруднені. Якщо їх має бути лише декілька соток (400-600), то вони будуть з брітанської зони, але якщо кілька тисяч, то буду старатися стягнути самітніх українців з американської зони, де є основна частина української еміґрації.

Щоб дійти до суті, мені потрібно було б знати:

а) місце першої частини,

б) МСО (ВС) чи М. Т.,

* Переклад з англійської мови.

ц) скількість,

д) дата початку організації і т. д.

Відповідно до цього я зможу зладити листу тих, що будуть завербовані першими й передам до Вашого одобрення разом із добором груп.

Ті українці, які вже служать у МСО і стоять у районах, де будуть творитися нові частини, повинні бути включені до них із уваги на це, що важливим є мати частину членів уже з досвідом.

Така моя думка, але я не маю нічого проти реалізації Вашого пляну чи наміру.

Надіючися, що візьмете це до уваги,

залишається Вам відданий

(підпис) Т/І І. Лозовий

Нотатки з розмов українського представника Ю. Ковальчука з полк. Бовлеєм

Нотатки з розмови, яка відбулася 11. 12. 1954. Чутки про те, що полк. Бовлей в короткому часі має покинути Німеччину, він сам підтвердив мені. Дата його відходу є устійнена на день 2. 2. 1955. Між тим він їде ще на коротку відпустку, а саме від 20. 12. до 28. 12. Хто прийде на його місце він сам ще не знає, одначе це не мав би бути майор Брінтон із Зенґвардену. Правдоподібно стягнуть людину з Англії, яка мусіла б добре володіти німецькою мовою. Полк. Бовлей пообіцяв мені, що наколи ще буде час, він запізнає мене з особою, яка прийде на його місце.

У зв'язку з його відходом устійнено мою зустріч з ним на день 1. 1. 1955 р., перед полуднем у головній квартирі Надренської Армії. Перед своїм від'їздом він ще буде розсилати обіжники, в яких хоче також порушити справу УВС в площині, в якій ми домовилися та ще домовимося.

І. Справа підстаршин при УВС. У принципі полк. Бовлей погодився на це, щоб УВС були очолювані українськими старшинами, а не сербськими й у зв'язку з повищим домовлено, що 1. 1. подам коло 10 кандидатур на старшинський вишкіл, який розпочнеться дня 9. 1. 1955 в Зенґвардені. Кандидати ці мусять бути такі, які на сьогоднішній день уже є підстаршинами в МСО без уваги на те, чи вони служать при УВС чи при інших чужинецьких групах (у тому випадку вони були б з тих груп стягнені).

II. *Справа підстаршин.* Ця справа в принципі лишилася такою, як вона стояла дотепер. Підстаршинський вишкіл також розпочнеться 9. 1. і ми на нього можемо подати необмежену кількість кандидатів. Кандидати можуть бути також зі всіх груп МСО, як також і ті, які зараз знаходяться в Зенґвардені й до того часу закінчать свій рекрутський вишкіл.

III. *Справа полк. Є. Рена.* Домовлено, що полк. Є. Рена призначиться на старшинський вишкіл на день 9. 1. 1955. Також полк. Бовлей не має нічого проти того, щоб полк. Рен на свята взяв однотижневу відпустку до Баварії й при цій нагоді об'їздив деякі осередки. В цій справі пообіцяв мені полк. Бовлей розмовляти телефонічно з майором Брінтоном.

IV. *Справа І. Лозового.* Кандидатура І. Лозового на старшинський вишкіл на 9. 1. полк. Бовлеєм буде за-

тверджена, також полк. Бовлей не має нічого проти того, щоб І. Лозовий як старшина був перенесений до української транспортової групи та був посередником від українських транспортових частин перед командою МСО. Якщо І. Лозовий стане старшиною, він не зможе залишитися як старшина на свому дотеперішньому становищі, оскільки Зенґварден не має ані одного вільного етату для старшин. У зв'язку з повищим треба було б уже подумати про людину, яка перебрала б дотеперішні обов'язки І. Лозового в Зенґвардені. Я від себе пропонував би Н. Сташкова з Бельгії на становище Лозового, якщо цей останній піде на перевишкіл.

V. *Справа української головної квартири при МСО.* Створення вищенаведеного йшло б у розріз зі структурою МСО і тому полк. Бовлей цього полагодити не може. Одначе сказав мені, що є інтернаціональна головна квартира МСО, куди входять по одному представникові з поодиноких націй, які нараховують більшу кількість членів МСО, та що туди з часом можна буде також пропхати українського представника, тому я, на випадок такої можливости, подав від себе полк. Рена.

VI. *Справа стягання українців з польських частин.* Із стяганням українців з польських частин просив полк. Бовлей ще деякий час стриматися, щоб йому не перекреслити деяких плянів, про які я тут не буду згадувати, одначе запевнив, що всі бажаючі будуть переведені до УВС; нам, одначе, треба мати списки всіх цих бажаючих, щоб у відповідному часі (можливо, що навіть 1. 1. 1955) ми змогли вже їх пред'явити. При цьому зазначив, що ми зараз усіх інтеліґентніших людей із польських груп можемо стягнути до УВС через предложення їх у списках як кандидатів на підстаршинський вишкіл на день 9. 1. 1955. Треба докласти

всіх зусиль, щоб у найкоротшому часі відшукати придатний для нас елемент з польських груп та забезпечити себе їхніми згодами.

VII. *Справа дальших станиць УВС.* Третю українську станицю передбачується в Любеке, біля Бюнде, в трикутнику Мінден-Бюнде-Оснабрюк, а четверта мала б постати в райнському дістрікті, точне місце ще не устійнене. До Мюнстер передбачена група не поїхала з тих причин, що там поляки, яких треба було б переселяти в інше місце, а мають майже всі родини в Мюнстері й тому звернулися з проханням, щоб полк. Бовлей залишив їх на старому місці. Станиця української транспортової групи передбачується в околиці Ольденбурґу, як також і в околиці Ліппштадту. Одначе, це ще може бути змінене, докладніше я з полк. Бовлеєм порозмовляю, як буду мати на руках приблизну кількість транспортовиків. До майбутніх українських транспортових колон можуть голоситися й ці українці, які зараз знаходяться в УВС, а є шоферами. З тактичних причин цього ще покищо не варто розголошувати, щоб не вносити хаосу.

VIII. *Стягнення українців до УВС з інших европейських країн.* Тому, що, за вийнятком Бельгії, майже всі держави у питанні віз до Німеччини ставлять нашим людям певні перешкоди, як також вимагають різних посвідок від німецьких урядів чи працедавців, я питався полк. Бовлея, чи не було б можливо бажаючим вступити до УВС виставляти від МСО посвідки, що їх приймають тут на роботу і тим улегшити нашим людям переїзд з інших країн. На це отримав я, одначе, неґативну відповідь, оскільки англійське МСО офіційно може приймати людей лише з брітанської зони. У зв'язку з повищим слід й далі шукати за дорогами, які

вможливили б переїзд наших людей до Німеччини. Кожний, хто знаходиться на терені брітанської зони, без уваги на те, чи він має «Ауфентгальтсґенеміґунґ» чи ні, буде при УВС через англійську команду залеґалізований. На мою думку, тепер треба обов'язково використати час і прискорити переїзд наших людей з Бельгії до Німеччини, щоб не постала подібна ситуація, яка існує в інших державах.

Ю. Ковальчук

Нотатки з розмови, яка відбулася 1. 1. 1955 р.

I. *Кандидати на старшинський курс.* На старшинський курс на день 9. 1. 1955 подано наступних кандидатів: полк. Є. Рен, І. Лозовий, В. Білан, Ц. Голосниченко. Кандидати прийняті полковником і вони будуть вислані на вищезгаданий курс.

II. *Кандидати на підстаршинський курс.* На підстаршинський курс, який розпочинається також 9. 1. 1955, подано 26 кандидатів. Усі вони, за вийнятком Бад Оєнгаузена і Гамму, будуть покликані. З Бан Оєнгаузену і Гамму з нашого боку подано забагато кандидатів і полк. Бовлей не є певний, чи йому в так скорому часі вдасться на місце поданих кандидатів знайти поляків, оскільки ці люди знаходяться тепер у польських частинах.

III. *Донос на полк. Рена.* Перед кількома днями вплинув другий донос на полк. Рена, одначе, так як і попереднього разу, справу для полк. Рена полагоджено позитивно.

IV. *Українські «Юніти».* У принципі полк. Бовлей погодився, щоб були створені українські «юніти» (відділи), а не як дотепер «саб-юніти» (підвідділи), одначе просив, щоб з цією справою ще стриматися аж набереться більша кількість людей і ми будемо мати своїх старшин та розпоряджати більшою кількістю підстаршин, необхідно потрібне для створення «юнітів». Докладніше про цю справу ми з полк. Бовлеєм ще раз побалакаємо на початку лютого.

V. *Виїзд полк. Бовлея.* Оскільки на місце полк. Бовлея ще до цього часу немає заступника, його від'їзд пересовується мабуть ще на 2 місяці.

VI. *Справа транспортових колон.* Створення транспортових колон плянується розпочати зараз же після закінчення старшинського та підстаршинського вишколів. До цього часу полк. Бовлей просив охопити всіх шоферів, які бажали б перейти до українських транспортових колон. Також треба було б охопити наших транспортовиків, які є в польських частинах.

VII. *Перенесення суперінтенданта П. Пастушака до УВС.* Полк. Бовлей обіцяв подбати про це, щоб П. Пастушак у найшвидшому часі був перенесений на станицю УВС в Гамбурзі на місце серба, якого хоче перенести до Любеке.

Полк. Бовлей, помимо певних труднощів, старається створити українську станицю УВС в Мюнстері.

Ю. Ковальчук

Нотатки з розмови, яка відбулася 6. 2. 1955 р.

I. *Виїзд полк. Бовлея.* Передбачується, що полк. Бовлей з початком березня покине Німеччину. Свого заступника він сподівається десь біля 10. 2 ц. р. Він буде допомагати йому коло 3-ох тижнів увійти в курс

справ. У зв'язку з повищим домовлено про нашу наступну зустріч з полк. Бовлеєм на 27. 2. Полк. Бовлей обіцяв ще бути помічним перед своїм від'їздом і просив усі справи, які ми вважали б за доцільне перед його від'їздом у принципі провести в життя, подати йому. Отож прошу друзів полк. Рена, І. Лозового і Н. Сташкова подумати над тими речами й до 23. 2. подати мені, що на їхню думку доцільно було б в останній хвилині ще порушити.

II. *Справа транспортових колон.* Ця справа ще на сьогоднішній день не є остаточно вирішена. В реалізації цієї справи полк. Бовлей має певні труднощі з поляками, одначе надіється в короткому часі цю справу для нас позитивно полагодити. Наша транспортова колона передбачається в Люнебурзі, хоч це ще не є остаточне.

Оскільки передбачені транспортовики мусіли б коло 25. 2. опустити Зенґварден, полк. Бовлей обіцяв мені цю справу остаточно вияснити до 20. 2. і в цій справі безпосередньо пов'язатися з І. Лозовим, якого передбачено на провідника даної групи. Тому прошу І. Лозового всі списки транспортовиків на цей час мати приготовлені й наколи прийде реалізація цієї справи, проводити її в життя так, як ми усно про це договорилися. При тому додаю, що я про ті три роди реалізації транспортових колон з полк. Бовлеєм говорив і найбільше обороняв цю лінію, щоб узяти до них тих 26 людей, які є тепер у Зенґвардені та долучити до них людей із польських частин (Гамм, Фаллінґбостель). Наколи реалізація транспортових колон припаде на кінець лютого, чи на початок березня, то всі транспортовики на доручення полк. Бовлея будуть затримані в Зенґвардені

III. *Етат суперінтенданта в Зенґвардені.* У принципі полк. Бовлей погодився здобути для нас етат суперінтенданта в Зенґвардені й до вирішення справи з транспортовими колонами це місце буде займати І. Лозовий і надалі буде полагоджувати всі ці справи, які спочивали дотепер на його плечах. Прошу І. Лозового від сьогодні в цю справу втягати Н. Сташкова, щоб не було прогалини з виїздом Лозового на станицю з транспортовиками.

IV. *Справа документів.* Між англійською командою МСО і німецьким урядом існує домовлення, що команда МСО не буде до себе вербувати людей з-поза европейських держав. У зв'язку з повищим усі приїжджаючі з інших країн, як члени МСО, мусять мати німецькі папери, щоб не наразити англійську команду МСО на неприємності. До розв'язання цієї проблеми договорився я з полк. Бовлеєм до наступного: люди, які приїхали з інших держав і ще не мають «Райзеаусвайсу», мусять пробувати в місцевостях, де вони зараз перебувають, такі аусвайси отримати, мотивуючи, що вони мають постійну працю, помешкання й не будуть тягарем для німецької держави. Можливо, що в деяких «Орднунґсамтах» такі аусвайси виставляють. Цю можливість треба негайно використати, щоб, у разі позитивного полагодження, в цю місцевість перекинути людей для отримання документів. Наколи б, одначе, виявилося, що в жадній місцевості це не дасться полагодити, то полк. Бовлей обіцяв цю справу полагодити у Високого Комісаря в Бад Ґодесберґу. У зв'язку з повищим, доручається Н. Сташкові зайнятися цією справою й через своїх людей ці всі можливості випробувати й про результат до 25. 2. мене повідомити.

V. *Справа Любеку.* Після закінчення підстаршинського курсу слід післати до Любеку 2-ох підстаршин, на мою думку найкраще тих, які звідтам походять, тобто Стоцуляка і Горбаня.

VI. *Справа Мюнстеру.* Полк. Бовлей плянує нашу станицю в Мюнстері збільшити, посилюючи її нашими людьми із Зенґвардену, одначе, в реалізації цього пляну натрапляє на опір не тільки з боку поляків, але також і сербів, які помічають, що ми стремимо до цілковитого усамостійнення. І тому, як ця справа буде розв'язана, ще не відомо.

VII. *Аґентурна дія в УВС.* Уночі з 3 на 4 лютого розкрито в Гоне аґентурне гніздо при УВС. У зв'язку з тим були арештовані Антонов і В.

VIII. *Стягання українців з польських частин.* Полк. Бовлей погодився розпочати акцію ступневого перенесення українців з польських частин до УВС. У зв'язку з тим, прошу І. Лозового переслати мені листи тих, що в нього зголосилися до УВС, щоб я їх міг подати.

IX. *Перенесення українців з станиці на станицю.* Полк. Бовлей дає свою згоду на те, щоб уже розпочати виміну тих людей на станицях, які хотіли б переїхати на станицю ближче своєї рідні. З цього дозволу можна скористати, одначе, лише у випадках конечної потреби. Реалізація цього доручається лише І. Лозовому.

X. *Справа Гамбурґу.* Про це, що ніби українців мали перенести з Гамбурґу до Надренії, полк. Бовлей нічого не знає і з того виходить, що це мабуть якась провокація.

Ю. Ковальчук

Нотатки з розмови, яка відбулася 27. 2. 1955 р.

I. *Виїзд полк. Бовлея* пересунувся ще на якихсь два місяці, бо на його місце ще не призначено заступника. Полк. Бовлей тим часом (від 6. 3. до 27. 3.) від'їздить на відпустку. Наступна наша зустріч призначена на перші дні квітня.

II. *Творення українських відділів.* Перший український відділ (юніт) передбачується створити з українців у Райнзелені та Шеперсдорфі, що має статися в найближчих днях. Другий український відділ мав би постати при штабі надрейнської армії. При реалізації цього полк. Бовлей буде мати деякі труднощі, одначе надіється справу полагодити успішно, але щойно за яких три місяці, тобто якщо б він мав скорше відійти, з його боку буде все підготовлене до реалізації цього.

III. *Творення транспортових колон.* Устійнено, що вже в найближчих днях приступиться до створення першої української транспортової колони. Людей до неї частково візьметься з УВС, а частково стягнеться з польських частин. Щодо точки II та III, то вже у найближчих днях будуть розіслані обіжники.

IV. *Стягнення українців з польських частин.* Зараз же після повороту полк. Бовлея з відпустки приступиться до стягання всіх українців з польських частин до УВС чи до транспортових українських колон.

V. *Справа леґалізації членів УВС з Бельгії.* Оскільки ця справа найбільше пекучою була в Мюнхен-Ґлядбаху, а в Герфорді та Любке воно має вигляд на позитивне полагодження, і тому, що відносно інших місце-

востей ще невідомо, вирішено поступати в наступний спосіб: полк. Бовлей погодився персонально зайнятися полагодженням леґалізації трьох наших членів з Бельгії, які зараз перебувають в Мюнхен-Ґлядбасі, через д. Яна в Бад-Ґодесберґу. Справа інших МСО лишається наразі так само як дотепер, то значить, щоб ці люди й надалі пробували самостійно отримати німецькі папери на місцях. Ідеться про те, щоб допомогу з Ґодесберґу вживати лише в крайності. Прошу повідомляти мене, де є стан безнадійний, щоб я міг це представити полк. Бовлею.

VI. *Творення Комітету при УВС.* Полк. Бовлей погодився впровадити в склад інтернаціонального Комітету МСО одного, згл. двох представників від українців. Перед тим, одначе, мусить бути створений Комітет при УВС, який виділить із себе даного представника до інтернаціонального Комітету. Для точнішого обговорення тієї справи викликається, дня 3. 3 (четвер) полк. Рена й І. Лозового до Білефельду. Ціллю такого Комітету є покращання життєвого рівня членів УВС й на цю ціль є вже призначена певна сума грошей. Для устійнення кандидатів до Комітету й реалізації пляну прошу полк. Рена та І. Лозового після конференції в Білефельді заїхати до мене до Ганноверу.

VII. *Вишкіл українців у дресуванні собак.* Оскільки майже при кожному відділі знаходиться по декілька дресованих собак і вони потребують фахової обслуги, устійнено, щоб в українських частинах були самі українці; тому треба вислати відповідну кількість українців на спеціяльний вишкіл.

Ю. Ковальчук

ІНФОРМАЦІЙНІ ОБІЖНИКИ

Івана Лозового, організатора Українських Вартівничих Сотень при брітанській армії

Обіжник ч. 1.

Умови затруднення й праці в МСО

Прийняття. До МСО приймається в Бад Оєнгавзен, Др. Вюстенфельдштрассе 4. В залежності від місця перебування бажаючого, є кілька можливостей прибуття до вище поданого пункту. Хто мешкає в англійській зоні, той може звернутися до найближчого англійського арбайтсамту, т. зв. ПЦЛУ, які є в наступних містах англійської зони: Гамбурґ-Блянкенезе, Ганновер, Білефельд, Дортмунд, Дюссельдорф, Кельн, Мюнхен-Ґлядбах та інших містах Північно-Західньої Німеччини.

У цих містах можна отримати квиток до Бад Оєнгавзену. Якщо хтось мешкає близько до Бад Оєнгавзену тоді можна їхати безпосередньо туди. Також краще їхати безпосередньо до Бад Оєнгавзену всім, хто є кол. Тбц-хворі, або старші віком, але не більше 55 років чи неповнолітні, але не менше 17 років.

З інших частин Німеччини краще зголоситися до МСО через Українське Представництво, Ганновер-Бухгольц, Шергольцштрассе 41 (ОПУЕН). Про все інше вони будуть звідти поінформовані. По прийнятті в Бад Оєнгавзені зголошених направляють коштом МСО до вишкільного центру в Зенґвардені, біля Вільгельмсгафену, 53 МСД. У вишкільному центрі всі проходять 6-тижневий курс, по закінченні якого виїздять на місце постійної праці.

Умови праці. Кожний працюючий в МСО є забезпечений квартирою, одягом, харчами і т. д. Зараз платня рахується від дня прийняття. Перших 6 тижнів для самітнього — 173 нм (нетто). Для жонатого з одінею дитиною 184 нм і т. д. Від дня скінчення курсу самітний отримає 218 нм, а жонатий з однією дитиною 234 н.м Самітні шофери отримують 240 нм, а жонаті з однією дитиною 260 нм. Крім цього кожному членові МСО належиться 24 дні відпустки й один квиток до бажаної місцевости річно.

Соціяльне забезпечення. Член МСО є забезпечений на випадок хвороби, каліцтва чи смерти. При хворобі перших три дні належиться повна платня, потім 18 днів половина і «кранкенґельд» чи «гаусґельд» якщо хворий лежить в лікарні. По цих 21 днях допомогу перебирає на себе т. зв. ЦВА-фонд, тобто Допомоговий Фонд при МСО.

Самітньому чи сімейному допомога видається з розрахунком, щоб допомога з «Кранкенкассе» і з МСО-Фонду виносила приблизну суму, які хворий отримував будучи ще працездатним.

Виповідження праці. Член МСО може звільнитися з МСО кожного дня внісши письмову заяву. При звільненні видається квиток до місця, куди звільнений бажає їхати.

Звернення. До всіх членів Українських Відділів МСО та українців, які можуть поповняти ряди УВ-МСО.

Щоб наші Відділи МСО оправдали своє існування, треба завжди мати на увазі користь, яку вони можуть дати при відповідній скерованості людських зусиль. Українці працювали роками в цій організації будучи

зареєстрованими під чужим ім'ям, у чужому оточенні, яке впливало на наших людей у небажаному для нас напрямі, як під поглядом національним так і моральним. У англійській зоні ще в цьому році в чужих відділах МСО працювало більше трьохсот українців. При творенні УВ МСО йшлося в першу чергу про цих людей, які в МСО знайшли собі постійну працю, хоч їхнє правне становище було ненормальним.

Для підтримки розпочатої зміни цього становища вимагалося трохи більше людей і тому ОПУЕН звернулося з закликом до тих українців, які перебували на той час, чи ще перебувають по таборах і оселях Західньої Німеччини, масово вступати в ряди Українських Відділів МСО, щоб створити базу для стягнення українців із чужих відділів. Уже сам факт відділення українців в окремі відділи приносить нам велику моральну користь.

Крім матеріяльного боку треба звернути увагу на можливості, з яких можна скористати будучи в рядах УВ МСО. Праця в МСО є дуже легкою, а головно — багато вільного часу. На цю обставину хочу звернути особливу увагу, бо безділлям наші люди можуть розкладатися морально, як бачимо це з прикладу в деяких відділах інших національностей. На відповідне використання вільного часу звертаю увагу всіх українців — членів МСО. Від напряму Вашої уваги, праці й поведінки залежатиме Ваше становище, а також вартість як українця для нашої Батьківщини. Або Ви скористаєте з можливостей і викуєте з себе вартісну людину, або морально впавши, опинитеся на останньому щаблі нашого суспільства. Вчіться мови, виписуйте лекції з наших чи чужих учбових закладів, відвідуйте для Вас цікаві чи потрібні курси. В більшості наші відділи ста-

ціонують по містах, де можна знайти можливість відвідувати курси, а навіть школи.

Є члени МСО, які провадять нормальні студії у німецьких високих школах. Ще інші знаходять побічну працю, бо мають досить вільного часу. Це відноситься й до тих українців, які ще донині не знайшли певного місця в німецькій економіці. Зголошуйтеся до Українських Відділів (МСО), бо тим самим принесете користь як собі, так і українській справі. Звертайтеся за інформаціями до ОПУЕН на Північно-Західню Німеччину, Ганновер, Шіргольштрассе 41.

Технічний бік прийняття в члени Українських Відділів МСО

І. Зголосити ОПУЕН писемно про бажання прийняття до УВ МСО:

Я, нижче підписаний, зголошую своє бажання бути прийнятим до УВ МСО. Готовий прибути: ..... день ..... місяць ..... місяць ...рік

а) Прізвище й ім'я .....
б) Дата народження .....
в) Номер «Райзеаусвайсу» чи «Фремденпасу» .....
г) Родинний стан .....
д) Фах і освіта .....
е) Докладна адреса .....
Дата .....

Підпис .....

Якщо бажаючий походить з англійської зони, треба звернутися (поїхати) до найближчого англійського арбайтсамту (ПЦЛУ), які є майже в кожному більшому місті. Там отримаєте інформацію та квиток до Бад Оєнгавзену поїздом або іншим середником транспорту. Якщо бажаючий походить з інших частин Західньої Німеччини, тоді треба чекати на виклик з головної квартири. Умови переїзду часто змінюються, тому найліпше звертатися за інформаціями до ОПУЕН.

У часі, коли цей обіжник був уже в друку, наспіло повідомлення про підвищення платні для усіх членів МСО, в розмірі від 20 до 40 нм. У повідомленні говориться, що це є лише перше підвищення та цілком можливо, що в скорому часі заробітна платня буде підвищена. Для прикладу: рядовий член Вартівничих Відділів отримуватиме, починаючи з 1 січня 1955 року 218 нм (нетто), шофер (самітний) 240 нм.*

Зенґварден, 22 січня 1955 р.

Іван Лозовий

Обіжник ч. 2.

Забезпечення (асекурація) — Лєбенсферзіхерунґ, Інваліденферзіхерунґ і т. д.

Недавно один член МСО, в час дозвілля, через необережність втратив ліву ногу. Щось подібного може трапитися кожному, тому варто б подбати про забезпе-

* Відтоді минуло 25 років, тепер самітний вартівник має місячну платню 1250 нм (нетто), а жонатий 1350 нм. Жонаті шофери отримують місячну платню 1800 нм. За працю понад години («овертайм») вартівник й шофери отримують додаткову платню.

чення, тобто, асекурацію, яка в Німеччині є дуже поширена. Представники асекураційних товариств прибудуть до кожного відділу на перше зголошення.

Сентраль Вельфер Асошіейшен (СВА) — Допомогове Товариство при МСО

Через зміну умов праці цієї організації, відбулося два зібрання (25. 4 і 1. 5 ц. р.) представників усіх національностей МСО. На першому зібранні обов'язки дотеперішнього голови Товариства полк. Бовлея перебрав його наступник полк. Н. В. Меткалфе. СВА до цього часу не мала оформленого правного статусу, тому 1. 5. 1955 року було ухвалено зареєструвати її в німецькому суді. Ухвалено новий статут і вибрано нову управу до наступних загальних виборів, які скоро відбудуться. Тоді буде також вибрано Український Національний Підкомітет і представника до Центрального комітету Асоціяції. Сьогоднішнє банкове конто Товариства виносить 736.000 нм. Кожного місяця тисячі німецьких марок видаються на допомогу для тимчасово хворих членів МСО.

Перенесення (заміна) з станиці на станицю. Усі члени МСО, які хочуть перенестися з однієї станиці на іншу, самі повинні шукати собі кандидата на заміну. Лише тоді, коли такого кандидата не можна знайти, а перенесення є обов'язковим, наприклад з уваги на далеку віддаль до родини, треба звернутися до свого старшини з проханням допомогти підшукати кандидата на бажаній станиці.

Перенесення українців з польських й інших груп до своїх відділів. Українці, які перебувають у польських й інших групах можуть перенестися до українських відділів. Для цього потрібно звернутися до свого старшини, подати причину й попросити перевести до української групи. При тім можна зазначити місце постою українського відділу, куди бажаючий хоче перенестися. Всі попередні зголошення до ОПУЕН і інших осіб без вище поданої (нормальної) процедури полагодження справ у МСО не призведуть до бажаних наслідків. Обов'язком членів Українських Відділів МСО є повідшукувати українців, розкиданих по чужих групах, і допомогти їм перейти до своїх груп.

Червень, 1955 р.

Іван Лозовий

Обіжник ч. 3.

Квота Українських Відділів МСО і дальші перспективи. Минуло шість місяців від дня, коли головна квартира англійської армії окремим наказом дала можливість українцям створити свої окремі відділи МСО. Квота, яку було нам призначено, вже є виповнена, але комплектування деяких відділів ще потребуватиме трохи часу. Наступними місцями, при загальній реорганізації МСО буде полагоджено й цю справу.

Треба признати великий вклад праці, які виконали ОПУЕН і всі члени Українських Відділів. Лише завдяки спільним зусиллям було завершено перший етап формування наших відділів.

Хоча квота, яку нам було призначено є виповнена, проте є можливість формування кількох наступних груп коштом невиповнених квот інших національно-

стей. Для перебрання цих груп потрібно: 11 старшин різних ранґ, 52 підстаршин, 51 шоферів і 93 кандидатів на інші призначення. Бажано було б використати цю можливість, щоб поширити сітку станиць і кількість членів наших відділів МСО.

Вище подані цифри не є великі, тому при загальному заінтересованні всіх членів Українських Відділів зможемо виповнити цю квоту впродовж кількох наступних місяців. Ще багато українців у Німеччині, які не мають улаштованого реґулярного життя, не мають праці ні відповідних квартир. Допоможім їм знайти шлях до наших груп МСО, чим зробимо подвійну користь: дамо їм можливість кращого життя і збільшимо свої відділи. На сьогодні у вишкільному центрі на виїзд по станицях чекають: 17 шоферів і 16 вартівників, 11 курсантів є на підстаршинському і два відділи (сводди) на початковому курсі. Пару тижнів перед Великодніми святами приплив бажаючих працювати в МСО трохи зменшився, але тепер знову збільшується.

Бажаючі прибути до МСО з інших країн Европи. Частина українців прибула до МСО з інших країн Европи. Тому, що їхнє оформлення вимагає трохи часу, покищо треба стриматися від масового стягання з-поза Німеччини.

Ощадження грошей. Члени МСО, зокрема самітні, мають можливість заощаджувати певну суму отримуваних грошей. На жаль, лише одиниці роблять це, а більшість легковажно витрачають їх де лише можуть. Старшини й підстаршини кожного відділу мали б дбати й за цю ділянку. Постійно треба суґерувати цю думку й практично допомагати в її здійсненні. Ми всі будемо винні за моральне послаблення наших відділів.

Заощаджені гроші знаходяться на українському

конті в банку. На жаль, не всі станиці подали потрібні дані й частина грошей остаточно втрачена.

Ще раз звертається увагу, що ті члени МСО, які не виповнили формулярів вступу в члени Центрального Допомогового Товариства, не отримуватимуть жадної допомоги у випадку хвороби.

Ессен-Край, 23. 1. 1956

Іван Лозовий

Лист Степана Бандери

Друзям Українським Націоналістам
у Зенґвардені, Німеччина

Дорогі Друзі!

Щире спасибі за Вашого спільного листа та за висловлені в ньому різдвяні побажання.

З нагоди Нового Року шлю Вам Усім щирий, дружній привіт і бажаю Вам усего добра. Хай Господь Бог дасть Вам багато сил і успіхів у Ваших трудах і допоможе, щоб сповнилися Ваші найкращі прагнення, що сповняють Ваші серця. Хай швидко здійсняться прагнення усіх українських націоналістів, цілого нашого народу — прагнення волі, державної самостійности України, щоб на Українській Землі запанувала християнська, українська Правда! Бажаю Вам, щоб Ви якнайкраще підготовилися до тих завдань, які стоять перед Вами у визвольній боротьбі!

Вітаю Вас щирим прадідним різдвяним поздоровленням

Христос раждається — Славім Його!

Степан Бандера

12 січня 1955

*Лист І. Лозового до полк. Бовлея**

Л. А/Супт. І. Лозовий
53 МСД
25 лютого 1955 р.

Справа: Свята для українських членів МСО
До: Консультанта МСО/ҐСО (ВС)
Полк. Р. Дж. Бовлея
Гол. Кварт. Нортгеґ
Через: Командного офіцера
53 Міксед Сервіс Депо

Вельмишановний Пане,

Залучую список свят, які українці звичайно уважають основними вільними днями в році.

а) Моє прохання, яке передаю для Вашого розгляду й ласкавої згоди, основане на 2-му доповненні до додатку «К» наказів Брітанської Надрайнської Армії.

б) Ці свята визнають усі українці.

в) Загальне число святкових днів (включаючи свята, дозволені для всіх членів МСО, згідно з параграфом 2 г), не переходить 10.

Надіюся, що візьмете це до уваги й одобрите.

Залишаюся Вам відданий І. Лозовий Л. А/Супт.

Свята для українців, членів МСО**

1. 7 і 8 січня — Різдво
2. 14 січня — Новий Рік

* Переклад з англійської мови.

** Тому, що Великдень, змінне свято, не припадає на цей самий день кожного року, на листу його не подано.

3. 22 січня — Свято Незалежности
4. 25 травня — Свято Героїв
5. 14 жовтня — Свято Покрови

Листи Ю. Ковальчука до Т. Пелеха

Ганновер, дня 31. 12. 1956 р.

До ВП. Пана Т. Пелеха в Райнзелені
Українські Вартівничі Сотні

У зв'язку з тим, що по станицях УВС кружляють різні чутки про творення українського «діфенс Юніт» в Білефельді, уважаю за доцільне поінформувати Вас про вище згадану справу.

Український «діфенс Юніт» в Білефельді мав би постати в перших днях лютого 1957 р. Вся обсада в ньому має бути українська. Для обсадження буде потрібно: 1 Супт., 2 форм., 4 СН ТІ, 3 шофери та 30 рядовиків.

Дехто робить уже старання, щоб завербувати до вище згаданого відділу самих рядовиків і в цей спосіб зберегти перед деґрадацією своїх старшин та підстаршин. Ми мусимо цю справу повести так, щоб унеможливити проведення такого пляну, тому прошу про всі новини, які кружляють по станицях, мене інформувати, без уваги на те, чи вони вірні чи ні, щоб я, якщо зайде потреба, міг зайняти до цього наше становище.

До цього відділу мали б бути перенесені в першу чергу люди з Райндістрікту. Я від себе пропонував би, щоб до запланованого відділу голосилися повністю українці з наступних станиць: Фірзен, Мюнхен-Ґлядбах, Гільден та Дальгайм.

При тій нагоді прошу подбати про це, щоб туди попали люди, які були на підстаршинських курсах та

ще донині не є підвищені, без уваги на це, на яких станицях вони сьогодні перебувають. Тому, що ця станиця має бути самостійною, треба негайно запобігти її компромітації і тому прошу не висилати туди людей, які могли б до цього спричинитися.

Прошу до 15. 1. 1957 прислати мені списки всіх людей з Вашої станиці, які зголосилися до українського діфенсивного юніту в Білефельді, при тому прошу зазначити хто який військовий ступінь зараз має та хто зі зголошених був уже на підстаршинському курсі, а не є ще підвищений, щоб заздалегідь можна було поробити відповідні старання, щоб люди вже при перенесенні були підвищені.

Прошу про зміст цього листа не інформувати людей недискретних, які не зуміли б затримати цього для себе, щоб тим запобігти непотрібним ферментам.

При тій нагоді, з надходячим Празником Різдва Христового та Нового Року, пересилаю Вам і всім членам Вашої станиці свої щирі побажання багато сил, здоров'я, витривалости й сповнення всіх мрій та скорого повороту на Рідні Землі.

Христос Родився!

Залишаюсь з правдивою пошаною до Вас

Ю. Ковальчук

Ганновер, дня 26. 12. 1957 р.

До Вп. Пана Т. Пелеха в Райнзелені
Українські Вартівничі Сотні

Останньо дійшло до відома членів УВС, що в найближчому часі наступить у цілому МСО ширша реорганізація. У наслідок цієї реорганізації буде МЦО/ВС розформоване.

Як мені відомо, по всіх станицях УВС отримали формени і суперінтенденти виповідження праці. У свій час отримають також виповідження праці й усі інші члени МСО/ВС. Усі теперішні члени МСО/ВС зможуть зголоситися до дої-юнітів, діфенс-юнітів, транспорт-юнітів, робочих колон (які будуть формуватися) і вартівничих одиниць, що будуть на цілком цивільних правах.

Нашим завданням є зберегти рівновагу і спокій на станицях і стреміти, як і дотепер, до більших скупчень наших одиниць. Остаточних плянів до повищого ще нема, й я, з мого боку, буду старатися всі новини у зв'язку з повищим збирати і, в міру можливостей, керівників станиць про все інформувати. З другого боку, звертаюся до всіх керівників станиць з проханням у повищому допомагати мені, т. зн. усі новини, які на Вашій станиці кружляють, і про все, що з повищим довідаєтеся, мене інформувати без уваги на це, чи ці новини будуть виглядати вірогідними чи ні.

З дістрікту прийде розпорядження, щоб люди голосилися до повище згаданих категорій у часі між 20 і 25 січня 1958 р. Це станеться після конференції, яка відбудеться 12-15. 1. 1958 р. й на яку будуть запрошені також деякі українці.

З мого боку я пляную скликати конференцію всіх керівників УВС у повищій цілі дня 18 січня 1958, правдоподібно в Детмольді у пор. Білана. На цій конференції будуть усі ці справи разом продискутовані й після цієї нашої конференції старшини станиць роз'яс-

нять людям, в яку категорію вони могтимуть записуватися.

Наколи б на деяких станицях терміни впису до даних категорій були ще перед 18. 1. 1958 р., то прошу тоді на місці якось зволікати, через ставлення своїм зверхникам запитань, як, наприклад, де дана станиця буде розположена, на яких умовах на цю станицю переходитиметься і т. п. Про весь перебіг і всі новини прошу негайно інформувати.

Намічену нашу конференцію я подаю заздалегідь до відома, щоб керівники наших станиць могли так улаштуватися, щоб мати можливість на цей день приїхати.

У зв'язку з тим, що ОПУЕН є в тяжкому фінансовому становищі, кошти подорожі представника з даної станиці мусить покрити каса даної станиці. Крім цього, у зв'язку з повищою реорганізацією передбачається декілька поїздок членів Управи ОПУЕН. Тому проситься всіх керівників УВС подбати про це, щоб були вирівняні всі членські вкладки до ОПУЕН, та наколи б була змога, щоб заможніші станиці переслали певну квоту грошей, чи то з кантини чи з інших джерел, як добровільний даток до ОПУЕН.

Я вірю, що при спільних зусиллях і активності кожного з нас, новозаплянована реорганізація нам великих кривд не принесе.

Повища інформація є подумана лише для керівників станиць та для людей, які вміють мовчати та зможуть керівникові станиці в тому напрямку щось допомогти.

Щоб заощадити кошти подорожі на конференцію, було б побажаним, щоб ті, що мають авта забрали по дорозі й інших керівників станиць з їхньої околиці.

Якщо б поданий плян конференції треба було змінити, то про це повідомиться всіх своєчасно.

З нагоди Різдва Христового бажаю Вам і всім членам УВС веселих свят і багато щастя, сил і витривалости в Новому Році!

З правдивою пошаною до Вас

Ю. Ковальчук
Референт УВС при ОПУЕН

ПОВІДОМЛЕННЯ

Чергова конференція «Централєр Вольфартсфербанд дер МСО е. Ф.» відбулася 20 січня 1956 року в Герфорді. Обговорювалися наступні справи:

1. Вибори національних представництв будуть перенесені на кінець березня або на квітень з уваги на те, що від 20 лютого почнеться ліквідація ҐСО і з тим пов'язане переміщення деяких груп МСО.

2. Звертається увагу членів МСО на факт, що всі, хто був звільнений з МСО (або буде звільнений у майбутньому) через хворобу, має можливість отримати одноразову допомогу в висоті 250 нм. Наприклад Х. захворів на легені і був спрямований на лікування до лікарні. Починаючи від третього дня перебування в лікарні йому належиться з фонду МСО допомога в розмірі 2 нм денно. По трьох місяцях Х. звільнено автоматично з МСО з уваги на хворобу. Він має можливість отримати ще одноразову допомогу в розмірі 250 нм, якщо його суперінтендент подбає про це вчасно.

3. У цьому місяці була наступна кількість членів Центральної допомогової організації: поляків — 3 168,

юґославів — 2 081, лотишів — 761, українців — 403, литовців — 91, естонців — 69.

4. По наступних виборах у Центральному комітеті ЦДО окремі національності будуть мати таку кількість представників:

поляки — 4, юґослави — 3, лотиші — 1, українці — 1, литовці — 1, естонці — 1.

До цього часу наші станиці зголосили 67 українців, які перейшли з польських груп до українських. Після переговорів з польським представництвом у справі 67 українців, які перейшли з польських груп, ми отримали 4 000 нм як звернення їхніх внесків до польського фонду ще тоді, коли вони перебували в польських групах і коли МСО отримувало цигарки.

Резолюції

прийняті членами української Вартівничої Сотні на протестаційному вічі в Гонах (Берґен), кр. Целле

Протестаційне віче членів Українського Вартівничого Відділу (МСО) проти московсько-большевицького терору, яке відбулося в Гонах, дня 24. 11. 1961 р., з приводу виявлення убивці, який убив провідника Організації Українських Націоналістів Степана Бандеру, дня 15. 10. 1959 р., о год. 13,10, в Мюнхені, стверджує, що ідея визвольно-революційної боротьби українського народу та віри його батьків, кров'ю і потом зрошеної землі його прадідів, є смертельною загрозою для большевицької Москви. Тому Москва старається тримати Україну в неволі й мати вільну дорогу до загарбання інших ще вільних европейських народів. Московський

імперіялізм продовжує далі фізично винищувати й русифікувати українців в Україні й на всіх землях там де ступив чобіт московського тирана.

Небезпечним є те, що в країнах вільного світу большевицька Москва застосовує підступний обман, фальшування, інтриґи, шантаж, викрадування людей та політичні вбивства супроти оборонців і носіїв національної визвольної ідеї.

Сьогоднішній червоний диктатор Совєтського Союзу Нікіта Хрущов та колишній комуністичний голова Комітету державної безпеки при Раді міністрів СССР і теперішній член Секретаріяту ЦК КПСС О. Шелепін є особисто відповідальні за організування політичного вбивства Степана Бандери.

Заяви большевицьких деспотів про зміни методів не відповідають їхньому практичному виконанню, методи Сталіна продовжуються.

Віче засуджує ці злочини й московсько-большевицькі методи, що їх застосовують кати України Хрущов, Шелепін та їхні вислужники з ЦК КПСС супроти незламних борців за волю України.

Віче закликає громадян вільного світу збудитися з гіпнози і байдужости до долі поневолених народів; усі ілюзії і зрадливі надії на якусь зміну в таборі московської імперії — це втрата часу для західнього світу. Потрібно мобілізувати духові сили для остаточної й вирішальної перемоги над хижацько-загарбницьким тираном московського комунізму.

Т. Пелех	С. Гнида
М. Ломничук	Я. Горожанський
М. Дикий	П. Васильців
П. Росик	Б. Жеґалович
І. Данилюк	С. Прокопів

До
Редакції «Целлєше Цайтунґ»
Стаття в ч. 273/145, річник 2 Л 2044 А, 23. 11. 1961, сторінка 10, «Совєтський аґент стріляв з ґазової пістолі».

В імені українців, що працюють у Муна-Ґерстен, дякую Вам за Ваше зацікавлення щодо викриття убивства Степана Бандери.

Це убивство виявляє, як совєтські комуністи знущаються над поневоленими націями й як Москва поборює стремління поневолених народів до самостійности, до волі.

Це є пересторога вільному західньому світові.

У прилозі висилаю Вам резолюцію з 24. 11. 1961 з підписами українців в Муна-Ґерстен, а також відпис заяви представництва Організації Українських Націоналістів.

З пошаною

Т. Пелех

Резолюції

прийняті українцями, членами МСО (вартівничих сотень) у Гоне, Німеччина, 5 лютого 1962 р.

Проти московсько-большевицького колоніялізму

Ми, українці, члени вартівничих сотень (МСО) протестуємо проти кожної форми московсько-большевицького колоніялізму, який поневолює Україну й винищує фізично її населення.

Ми звертаємо увагу світової вільної громадськости, що молодих українців вивозять до концентраційних таборів, до таборів примусової праці, які знаходяться в Сибірі й Казахстані. На українській території натомість населюють систематично за заздалегідь виготовленим пляном чужинців, зокрема росіян. Водночас із цією глибокойдучою зміною антинаціональний режим запроваджує насильно в школах України російську мову як офіційну мову навчання. Цими заходами большевики намагаються створити тип нової людини — «совєтської» людини, абстрактної й «вільної» від усяких релігійних і національних «пересудів».

Антинаціональний і чужий режим таким чином продовжує в Україні здійснювати історичні цілі своїх попередників — московських царів.

Уже в 1169 р. московський князь Андрій Боголюбський-Долґорукий зруйнував столицю України Київ, який у той час був культурним осередком на сході Европи.

У 1705 р. цар Петро I («Великий»), славнозвісний в історії зі свого деспотизму, підкоряє Україну своїй імперії. Як переможець над військами гетьмана України Івана Мазепи і шведського короля Карла XII, він заснував сучасну московську імперію.

У 1722 р. Катерина II, добре відома з причин її деспотизму та розпусної поведінки, знищила останнє забороло української волі, Запоріжжя. Кошовий Кальнишевський був засланий і козацькі вольності в Україні з наказу московської цариці знесено. З того часу аж до 1917 р. немає більше мови про самостійність України.

У роках 1917-1920 москалі — білі й червоні — кіль-

кома наворотами зайняли молоду Українську Державу і пізніше знову забрали українську територію.

У 1933 р., під особистим керівництвом Сталіна й Хрущова, під час горезвісної колективізації згинуло з голоду 7 млн. українців. Московсько-большевицька влада мала намір цією «операцією» викорінити будь-який спротив України проти плянів большевизації й совєтизації. Знищення національного й релігійного життя — було кінцевою метою режиму. Щодо цього варто звернути увагу читача на факт, що вивезено всю ієрархію Православної й Католицької Церков. Лише невелика кількість священиків ще живе в концтаборах.

У 1926 р. большевицький аґент Шварцбарт у Парижі вбив голову українського уряду в екзилі Симона Петлюру.

У 1938 р. в Роттердамі большевицька бомба розірвала першого голову Організації Українських Націоналістів, полк. Євгена Коновальця.

У 1950 р. в Західній Україні спеціяльні війська МВД забили під час боїв ген. Романа Шухевича-Тараса Чупринку, головнокомандуючого Української Повстанської Армії.

У 1959 р. аґент МВД Богдан Сташинський виконав замах на життя провідника ОУН Степана Бандери в Мюнхені, від якого він згинув.

Тут не будемо вираховувати усі варварські акти з боку москалів-большевиків проти українського національно-самостійницького руху.

Хочемо звернути увагу всіх народів вільного світу, що українська нація, нація прадавньої християнської й західньої культури з 45-мільйоновим населенням, вимагає права жити своїм власним національним, політичним, релігійним і культурним життям. Тим більше, що сьогодні майже всі народи світу, які колись стогнали під чужим пануванням, утішаються волею і своїми правами, яких од них не відібрати.

Ми просимо відповідальних політичних мужів вільного світу з'ясувати на сесіях Генеральної Асамблеї ОН наступні питання:

1. Проведення вільних виборів під контролею ОН.
2. Створення української армії й поліції, які мали б завданням забезпечити безпеку внутрі й на кордонах незалежної української національної держави, вільної й суверенної.
3. Відновлення дипломатичних відносин з Україною державами — членами ОН.
4. Представництво України в ОН повинно бути замінене справжньою національною репрезентацією, акредитованою національним сувереном Української держави.

Дано в Гоні, 5 лютого 1962 р.

Підписи:

Теодор Пелех	Сергій Гнида
Й. Данилюк	Степан Прокопів
Петро Васильців	Бронислав Жеґалович
Микола Дикий	Микола Ломничук
Петро Росик	Ярослав Горожанський
	Павло Картавенко

«Вартівничі сотні в Німеччині і політичний блеф»

Під таким заголовком у газеті «Український Самостійник» з 17. 10. 1954 р. була вміщена стаття якогось «Українського комбатанта». Нема потреби відповідати

на її цілість, бо вона є тенденційно скандалістичного характеру. Тільки потрібно з'ясувати отой «блеф», як «справу засадничу».

Неправдою є, що створення українського МСО — це тільки така справа, аби дати людям можливість заробітку. Бо тоді, як «Український комбатант» та інші вже десятий рік лежать у брудних бараках та чекають на допомогу від братів, працюючих у різних частинах світу, сотні й тисячі українців у Німеччині працювали й працюють при польських, тепер вартівничих, а перед тим робітничих сотнях. І місце заробітку в цих сотнях завжди було і є для «комбатанта» і всіх охочих.

Він нас тішить тим, що вже 2 роки існує можливість творення груп при балтійських вартівничих сотнях і хоче, щоб ті українці, яким не подобаються польські вартівничі сотні, йшли до балтійських. Чи «комбатант» з наміром фальшування утвореного стану речей з українським МСО уявляє з себе нерозумного, коли він кладе знак рівняння між українським МСО з власним керівництвом і тим станом, коли українці мали бути підлеглі, окрім полякам, ще й балтійцям? Він жаліє, що українці не пішли до балтійських груп, але промовчує або не розуміє, що мало отримати на це дозвіл, треба ще вміти та прикласти багато праці, щоб організувати ці групи. А що українці не пішли, то вони розуміли ліпше від «комбатанта», що це справа не заробіткова і немає чого їм туди йти репрезентувати чужі інтереси.

За його думкою, йдеться тут не про політичну або військову справу, а про справу заробітку. Чи справді це так? Ні. Українське МСО в першу чергу є справою політичною. Бо коли б це справа була тільки заробіткова, то для чого ж тоді найчисленніша українська еміґрація не мала права в свій час створити робітничі чи вартівничі сотні разом з поляками, сербами, балтійцями? Природньо, цього арґументу не досить, щоб показати його політичний бік, але є речі, про які не завжди пишеться . . .

«Комбатант пише, що «коли йдеться про вербункову акцію до вартівничих сотень, то українське громадянство мусить знати, що тут не може бути й мови про творення зав'язків українського війська». А звідки ж він узяв, що МСО — це не військо і звідки він знає, що це не буде українське військо? Відтепер ми будемо мати українське МСО зі своїм керівництвом, яке мусить переважно складатися з військовиків. Коли в польському, сербському, балтійському МСО працюють колишні військовики, поручники, капітани, майори . . . то чому б не могли працювати українські? Матеріяльна база є підставою життя одиниці і суспільства . . .

Українське МСО не є пов'язане ні з якими ворогами, це не є російсько-американський інститут або український деск у радіо «Визволення» в Мюнхені. Як бачите, те, що створили оті «неписьменні батяри», бандерівці в Баденгаузен, зовсім не є те, що створили «інженери і повістярі» в Мюнхені. А те, що саме вони створили, не можна ані заперечити, ані відкинути, бо тоді мусіли б на їх місце поставити себе або когось іншого. До речі, ані поляки, ані серби, ані балтійці, маючи МСО, не бояться і не дебатують, що воно стане еміґрантським леґіоном, не страшно це і нам. Ви проти леґіонів, але українське МСО, по вашому ж, це заробіткова організація, то тоді чому ж не йдете заробити, а сидите та ще й кричите, щоб не йшли й інші?

Шило вилізло з мішка тільки наприкінці статті, де «комбатант» пише: «знов же леґіони не можуть стати

приватною власністю тієї чи іншої групи, а тільки всеукраїнським твором із загальноукраїнським політичним проводом»(!).

Щодо приватної власности на МСО, то це власна мрія хворого «комбатанта» і разом з тим його неутішний жаль і соромливий страх. МСО уже з самого свого початку є всеукраїнським твором, бож вступають до нього українці обох релігійних визнань, різних політичних переконань, з різних місцевостей України, різного віку. Що ж торкається того, що це МСО мусить бути з загальноукраїнським проводом, то дуже просимо — приїздіть, панове, на Зенґварден, пройдіть військову муштру, здайте іспит і в залежності від вашої здібности й військового «дриґу» можете стати підстаршиною, старшиною, а володіючи англійською мовою та знаючи ще щось — станете поручниками, капітанами, майорами . . . Цим самим ми разом з вами створимо над всеукраїнським твором всеукраїнський політичний провід.

Член МСО — M. Przyscińskі

«Шлях Перемоги», 21 листопада 1954 р.

Свято Базару в Гамбурзі

Перший український гарнізон МСО, що стоїть у Гамбурзі, розпочав жваву культурну працю. Вже з перших днів українці нав'язали дружбу з сербськими братами, які радо допомагають нам побороти тимчасові труднощі. На першому українському культурному вечорі М. Луговий вступним словом з'ясував спільну боротьбу східніх народів проти большевиків; Д. Кушлик розповів про організування і значення Українських

Вартівничих Сотень, а Т. Пелех виголосив доповідь про боротьбу українського народу і про ідею АБН. Присутні сербські старшини мали нагоду ближче познайомитися з нашою боротьбою та ідеєю АБН.

У неділю 21. 11. 1954 р. до нас завітав парох УАПЦ о. І. Кульчицький з Ганноверу, хоч здалека, але прибув у Гамбурґ до українського гарнізону, щоб відправити Богослуження і панахиду за 359 героїв з-під Базару. Вже з самого ранку приїжджали з інших гарнізонів та таборів гості, щоб вшанувати і помолитися за душі героїв, які віддали своє життя за волю України. Мішаний чоловічий хор під проводом П. Голосниченка гарно співав у церкві. Декому було дивно, що греко-католики і православні українці так дружньо живуть, але нікому не дасться нас зрізничкувати: ми військовики і соборники.

Відразу ж по скінченні панахиди всі гості, серби і українці в святковому настрої, зайшли до театральної залі. Свято вступним словом відкрив М. Луговий. Реферат виголосив Д. Кушлик. Під дириґентурою П. Голосниченка чоловічий хор співав повстанські пісні. Дуже гарно деклямували П. Данилюк, Павлич і А. Брандебура.

Т. Пелех

«Шлях Перемоги», 12 грудня 1954 р.

Українські «леґіони» і «леґіонери» зблизька

Учора до нашої редакції зайшов молодий чоловік на відвідини. Чорні штани, чорна блюза і чорна беретка. На ній блищить золотом кругла відзнака «МСО». Нам

уже доводилося бачити молодих людей у такому однострої, також українців. Але вони інакше тримали свою голову, як цей відвідувач Редакції, перший відпускник Українських Вартівничих Сотень із Зенґвардену — Янків. Якраз це почуття, що він належить до «українських», а не інших сотень, дозволяє йому піднести свою голову вище, гордіше.

Останніх тижнів та місяців в українській пресі було поміщено цілий ряд статтей на тему Українських Вартівничих сотень. Автори тих статтей займали позу дискутантів над преважливою справою: «леґіони чи власна армія»; «за утворення українських відділів при чужих чи европейських арміях чи проти утворення таких відділів?».

Ми не думаємо ставати в таку позу. Ми хочемо лише зайнятися ближче тими українськими молодими людьми, що над їхніми головами ведеться те бідкання; придивитися їхньому життю та їхнім проблемам.

Історія вартівничих сотень є, здається, загально відома. Після закінчення другої Світової війни окупаційні армії в Німеччині потребували великого числа вояків для охорони своїх магазинів, казарм та мешканевих кварталів родин окупаційного персоналу. Втримувати для цього свої полки не було відповідним, бо вояки були незадоволені з затримування їх на чужині після закінчення війни, а з другого боку — і уряд не був задоволений, бо кошти втримування тих військ були величезними. Отже, знайдено розв'язку: створено вартівничі компанії, які за дешеву заплату ходять з крісом по визначених відтинках стежок навколо військових об'єктів і відстрашують від них усіх охочих наживитися. Крім тих відділів були створені також і так звані технічні частини, що були звичайними робітниками, але на

особливих умовах, і виконували всякі технічні праці в казармах, військових магазинах тощо.

Спочатку в Німеччині зустрічалися головно лише польські вартівничі компанії. Згодом появилися й інші: німецькі, балтійські, сербські, чеські, албанські. В Ганав існувала довший час і одна українська технічна сотня, яка, однак, довго не втрималася.

Ніхто не чув серед тих національностей особливих критичних голосів, а коли мова про поляків, то ці весь час розбудовували свої компанії, бо вони стали для них основною базою національного і політичного життя та матеріяльною базою для різного роду акцій. Поляки згодом почали приймати до своїх компаній і не-поляків. Розуміється, лише за умови, що вони будуть поводитися згідно з польськими приписами і будуть виконувати всі ті зобов'язання супроти польського керівництва, які виконують поляки. І так сьогодні всі члени польських вартівничих компаній, без уваги на національність, платять щомісяця 5 нм. на різні польські національні цілі, включно з «національним податком».

Ніхто не має можливости ствердити, скільки сьогодні є українців у польських компаніях. Ніхто не ствердить також, скільки українців через них пройшло та скільки з них не вийшли ніколи, бо цькування і переслідування українців у польських компаніях часто було дуже жорстоке. Попри те численні українці шукали щастя в них, бо що ж мали робити, коли безробіття змушувало їх до того або коли вони, повернувшися з Бельгії, не могли отримати дозволу від німців на замешкання в Німеччині?

Найобережніші обрахунки оцінюють число українців у різних вартівничих компаніях до п'яти-шести сотень. Але лише незначна частина з них утримує кон-

такт з українською громадою, бо вже отримування української газети викликає незносне цькування українця з боку польських співвартівників. Більшість тих наших людей є офіційно позаписувані, без або з їх відома, як поляки, а деякі і свідомо подають себе в щоденному житті за поляків. Це зумовляється часто страхом, часто моментами матеріяльного порядку, бо рідко трапляється, щоб українець отримав підвищення до вищої підстаршинської ранґи, не говорячи вже про старшинську. Тому трапляються такі випадки, коли напр., д-р Тиховський у Кайзерсляутерні (можливо тепеу у Мангаймі) боїться слово по-українськи вимовити, навіть під час випадкової зустрічі із знайомим українцем.

Польські компанії дають величезні допомоги для своїх національних цілей, допомагають своїм хворим, видають книжки й газети, в яких часто поміщують антиукраїнські статті і це все уможливлювалося частинно і українською працею. Як виглядає «польськість» польських компаній, може показати національний склад одного відділу в Кайзерсляутерні:

українців 6 (+12 відомих, що не признаються), словаків 8, чехів 12, жидів 2, мадярів 4, сербів 16, москалів 7. Разом 67, на всіх 160!

Звичайно не можна обвинувачувати в такому стані поляків. Вони просто використовують догідну їм ситуацію.

Злочинні акти проти українців проводилися часто без відома польського керівництва; це були часто індивідуальні виступи. Але польське керівництво завжди дивилося на всі ті справи через пальці, а що найгірше — всіма способами старалося не допустити до створення українських відділів. Польським заходам

треба завдячувати, що всі намагання українців упродовж майже 10 років зорганізувати українські відділи були безуспішними.

І аж в 1954 році в англійських казармах залунала українська мова, українська пісня. Українці, що сиділи без праці по таборах, у злиденних умовах, і українці, що мусіли ховатися зі своєю національністю перед сусідом — вартівником таким, як він, — можуть тепер заробити собі чесно і під власним іменем на прожиття, на допомогу своїй родині, на допомогу українській справі. Аж в 1954 році ми можемо оприлюднити такі слова:

«Висилаю сьогодні на Вашу адресу 35 нм. Прошу Вас розділити їх так:

Для політв'язнів — 15 нм; для інвалідів — 3 нм; на УПА — 2 нм; для Пресфонду «ШП» — 15 нм.

Член МСО Г. Борсук».

Просимо не брати відразу під розгляд суму на пресфонд «ШП». Просимо взяти до уваги, що це вперше прилюдно склав пожертви на українські цілі член МСО, без страху, що його завтра цькуватимуть, поштовхуватимуть, викинуть з праці або навіть при зміні варти його зустріне «нещасливий випадок».

Сьогодні серед наших молодих людей у Німеччині лише незначна частина є здібна бути вояками. Це знають добре працедавці МСО. Тому лікарська комісія ні в якому разі не є така, як у військових новобранчих комісіях. Багато вартівників мають за собою роки санаторій і лікарень. Їх вишкіл, що триває 6 тижнів, у жадному разі не є військовий вишкіл, так, як його знають вояки.

Уже дві чоти українських МСО від'їхало на службу: одна в Гамбурґ, друга — в Гане. Третя чота пройшла іспити і чекає від'їзду. Ще інші чотири чоти проходять тепер вишкіл і скоро підуть також до служби. Всі вони радіють тим, що нарешті мають затруднення в українському гурті. В минулу суботу закінчила курси перша група українських підстаршин, між ними відомий діяч і вояк, полк. Євген Рен. Він повинен був пройти вкупі з усіма кандидатами до Вартівничих сотень насамперед вишкіл рядовика, відтак підстаршинський, щоб накінець закінчити старшинський. Це є найкраща відповідь українського старшини-націоналіста на всі наклепи і плітки.

Звичайно, не можна дивитися на всіх наших молодих людей, що пішли тепер до МСО, як на тих, що шукають лише заробітку і задоволення власних потреб. Ні! Серед них є багато, а може і поважна більшість, людей, які хочуть працювати в МСО якраз тому, що там, в українському гурті, плекатиметься український дух, що ті українські відділи МСО будуть репрезентувати перед англійськими військовиками український народ; що ті відділи МСО врятують від винародовлювання і знущань чимало молодих українців.

Зорганізування нарешті і українських вартівничих відділів не пройшло так само собою. Це досягнення може записати собі на список успіхів Обласне Представництво Української Еміґрації на Північно-Західню Німеччину. Воно й керує тепер тією справою та приймає зголошення нових кандидатів до сотень. Воно старається також вирвати тих наших друзів і земляків, що ще досі перебувають у чужих компаніях. Але його успіх був можливий лише завдяки старанням усієї української еміґрації, а чималою мірою і тих молодих

людей, що своєю солідністю і чесністю повільно здобували перед чужинцями добре ім'я для українців.

Захоплення, загальний настрій, та думки, що панують серед тих кільканадцяти десятків перших членів українських відділів МСО, є запорукою, що ці відділи виправдають своє ім'я.

В. Леник

«Шлях Перемоги», 26 грудня 1954 р.

Різдво в українських відділах МСО

120 українців святкували цього року Різдво Христове у вишкільному центрі Зенґварден.

З ініціятиви полк. Є. Рена та І. Лозового, члени українських відділів зібралися у Свят-Вечір до святково прибраної залі в німецькому ресторані. Прийшли також і гості: комендант 53 МСД майор англійських королівських військ Бринтон, майор юґославських віськ Вуїч, комендант вишкільного центру майор Кунделя, польський капелян — капітан Лукомський, капітан Виловський, інструктор ляйтенант Шнук. Полк. Рен та І. Лозовий прийняли гостей за українським звичаєм, а відтак І. Лозовий англійською мовою виголосив привітальне слово.

Полк. Є. Рен запалив на ялинці три свічки, промовляючи святкові слова:

«Запалюю першу свічку за нашу поневолену Україну».

«Запалюю другу свічку за наших рідних, близьких і знайомих в Краю і на чужині».

«Запалюю третю свічку в пам'ять загиблих за волю України».

Від гостей першим промовив о. капелян капітан Лукомський. Йому у відповідь, і на початок вечері, хор під керівництвом М. Романюка заспівав «Бог предвічний».

На залі тиша.

«Я мало знайомий з українцями — перериває згодом тишу комендант МСД майор Бринтон, — але після сьогоднішнього вечора я багато зрозумів і пізнав. Я постараюся зробити все, що в моїх силах, щоб допомогти вам, українцям. Таке свято, як бачу сьогодні у вас, у важких умовах поневіряння, бачу вперше. Я дуже захоплений ним і ці мої враження залишаться в мене».

На залі знову рух. Радісне замішання. Прибув з Ганноверу, не зважаючи на погану погоду, о. Я. Полянський. Слова українського душпастиря були гарячими словами — батька для 120-ти українців.

Коли відійшли гості, дружня розмова ще довго чергувалась із колядками. Полк. Рен поділився з присутніми своїми спогадами, як українські колядки зворушили ґестапівця, що конвоював у Свят-Вечір 1942 року 22 українських старшин, включно з пізнішим генералом УПА Тарасом Чупринкою, до Львова, де їх чекала більш, ніж певна смерть. Під впливом колядок ожило в ґестапівця сумління. Він поцікавився ближче своїми жертвами і потім почав телеграфічно добиватися в Берліні зміни рішення про долю тих 22 старшин. Його інтервенція була успішна.

На другий день, у Різдво Христове, місцева каплиця була переповнена святково одягненими українцями з українських відділів. Співав хор. Йому прислухалися також і чужинці. Капітан Виловський був цілий час на Богослужбі. Він потім сказав нам:

«Більше 14 років не бачив я нічого подібного. Це мене дуже зворушило. Ваш Святий Вечір залишиться в моїй пам'яті довгі роки».

Після обіду, на Різдво хор під керівництвом М. Романюка колядував по всіх кімнатах, де живуть українці. 236,30 нм зібрано на Визвольний Фонд УПА.

Ольшанський

«Шлях Перемоги», 23 січня 1955 р.

У вартівничих сотнях і навколо них

Кілька місяців тому в наше одноманітне еміґраційне життя влилися нові елементи. На сторінках української преси починають виходити нові повідомлення і дописи з життя української громади, чи радше частини української громади, що опинилась у нових умовинах, досі нам невідомих. Серед дописів про святкування річниці Крут зустрічаємо сьогодні вперше й таке звідомлення (Григорія Козія):

«Чота УВС в Гоне гідно вшанувала 29 січня 1955 р. пам'ять героїв з-під Крут. До прибраної святково залі, що звичайно служить нам за їдальню, зібралися члени нашої чоти та українці з інших частин МСО, щоб вислухати палких слів наших керівників та схилити свої голови перед тінями великих героїв. Академію коротким словом відкрив Шадир, а Фурик відчитав молитву революціонера та реферат. Пан Бульбан деклямував два вірші. Командир чоти Пилип та Слатин відчитали святковий наказ і всі проспівали державний гимн».

Здавалося б, що звіт цей не набагато різниться від тих численних дописів від наших громад, розкиданих по таборах, оселях чи гостелях. Але в ньому багато

нового. А що найбільше кидається в очі, це долучена знімка. На ній у дволавах вишикувані понад 30 українців в одностроях перед свого роду національним престолом, на якому, крім прапору, портретів і державної емблеми, стоять два правдиві кріси.

Через кілька днів пізніше серед наших листів знаходимо знову оригінальні дописи. З Гамбурґу пишуть підстаршини тамошньої української чоти:

«Ми радіємо, що наші перші курсанти старшинського курсу з Зенґвардену, І. Лозовий, В. Білан та полк. Є. Рен закінчили курс з високою оцінкою. Щиро вітаємо наших перших суперінтендантів і бажаємо їм всього найкращого в їхній майбутній праці. Нетерпеливо очікуємо побачити їх на наших постоях, а особливо в Гамбурзі. Ми є свідомі, яке значення матиме ця подія для дальшої розбудови українських відділів МСО в Німеччині».

Підписали: Кушлик, Луговий, Семчук, Пшисцінські».

А з самого Зенґвардену шлють нам такий лист:

«З днем 15. 2. 1955 р. закінчився перший етап формування українських вартівничих частин на англійській зоні Німеччини. В той день отримали аванси перші українські старшини. Вітаємо А.-Суперінтендантів — Івана Лозового, першого піонера важкої праці в організуванні українських частин, Василя Білана та «наймолодшого» старшину Євгена Рена (полковник Побігущий-Рен, колишній наш видавець — В. Л.). Тішимося, що нарешті перші льоди проламані, при чому не можна забути про невсипущу працю ОПУЕН в Ганновері, головно інж. Ю. Ковальчука та мец. Є. Менцінського. Вже сьогодні українські вартівники, члени МСО, місячно коло 100.000 нм. зарплати отримують».

Д. Іващук

Але чи може бути в житті щось такого, щоб не супроводжалося ще жалюгідними вістками? Рівночасно з кропіткою працею українських діячів та патріотів діють і інші сили. Вони шукають у цілому дірки, каламутять воду, дискутують, організують конкуренційні підприємства, очорнюють усіх і вся, хто не хоче визнати їх монополю на уроєні ними ділянки суспільного життя. І так, у наслідок тієї діяльности, ми отримуємо також такі листи:

«Чому так раптово почав ЗУАДК та двійкарі робити пропаґанду, щоб їхати до вартівничих сотень в американській зоні? Ще недавно громадська централя ЦПУЕН робила всі можливі старання, щоб зорганізувати при американській армії українські вартівничі сотні і сам полк. Рен ходив до директора Радика з проханням допомогти в цьому, нащо отримав відмовну відповідь. Уже зовсім недавно, коли їхали перші кандидати до українських сотень МСО, ЗУАДК почав вербувати людей до «українських чот» при балтійських сотнях. Двійкарі знову виступають проти «леґіонів» взагалі. І раптом без ближчих інформацій ЗУАДК говорить уже про українські сотні, а двійкарі в «Самостійничкові» роблять пропаґанду, щоб до тих сотень таки йти . . .

П. Голосниченко»

Михайло Гук з Лінґен прислав знову відкритого листа, в якому між іншим пише:

«Аж тепер я зрозумів, чому кілька днів тому німецький арбайтсамт позбавив мене допомоги, направляючи до «балтіше айнгайтен» . . . покликаючися при тім на якогось Марудяка. Кажу, зрозумів, бо сьогодні в часописах «ХГ» і «УС» я прочитав . . . що «всі німець-

кі арбайтсамти повідомлені, що мають спрямовувати українців через ЗУАДК до сотень . . . і що німецькі уряди праці настоюють на тому, щоб чужинці приймали працю в сотнях . . .» Чи розуміють панове з ЗУАДК-у, що вони роблять? Покликаючися на т. зв. «Ауфтраґ», німецькі уряди праці намагаються позбавити допомоги на безробіття, не дивлячися на те, чи комусь є можливим у даний час іти до сотень, чи ні.

Є прикро, що така поважна установа почала бавитися в «приватне військо», як це ще кілька місяців тому . . . писали деякі часописи . . . З пошаною — Михайло Гук».

Так виглядає та новина в українському житті в світлі листів і дописів. Вона стає проблемою, що заважить поважно на дальшому ході нашого суспільного життя. Сьогодні вже майже чотири сотні українців стоять у законтрактованій праці, як члени українських відділів МСО. Кожного дня прибувають до Зенґвардену нові кандидати, бо лікарська комісія не є дуже сувора і кожний, середньо здоровий чоловік, включно з тими, що вилікувалися від туберкульози, може бути прийнятий.

В. Леник

«Шлях Перемоги», 6 березня 1955 р.

Великдень в українських частинах МСО

Відправа варти відбувається й сьогодні, як щодня, бо це ж «вартова частина». Але сьогодні з'являється сам комендант частини — полк. Рен. Він сам відправляє варту. Крім звичайної команди, чуємо його слова, що вриваються в серце і пам'ять незабутньо.

По відправі варти підходять стрільці до «старого» і з давлячим «чимсь» в горлі бажають і від себе йому «Веселих свят». «Старий» сам розводить варту. Цього ще досі не було.

На спільний обід запрошено чужинців: англійців, німців, поляків. Чотирма мовами бажає командування всім «веселих свят». Чотири народи засіли до столу. Всіх з'єднала спільна урочистість. Далеко на чужині залунало наше «Христос Воскрес». Залунали наші пісні. Також дитячими голосами. Двоє приїжджих маленьких гостей — дівчатка Гнатишин — виступили з дуетом. Їхній спів (вони мають 7 і 9 рочків) зворушив чужинців і своїх. Їх дослівно засипали шоколядою і цукерками.

Чужинці з симпатією один за одним висловлювали українцям свої побажання та подяку. Комендант української частини вручає англійському представникові англомовну книжку про Україну. Відтак усі гості роз'їжджаються, а комендант наш пішов відвідати хворих, що лежать у найближчій лікарні. Туди були вислані святкові пакети з наших сотень.

При святковому столі сиділи всі наші і гості за склянкою пива. Лише пива. Бо якраз недавно вирішено тут відновити наші гарні традиції «Відродження». Перший послужив прикладом командир. За ним пішли й інші і численно почали вписуватися до протиалькогольного товариства. «Вартові сотні» дали початок. Громада наша, що постійно зростає, повинна стати носієм нашої гарної традиції й оздоровлення негарного звичаю, коли люди, замість святкувати, заливаються всякою поганню. Так святкували Великдень наші стрільці в Райнзелені.

Учасник

«Шлях Перемоги», 1 травня 1955 р.

В Українських Вартівничих Сотнях

25 травня ц. р. відділ МСО Гамбурґ улаштував величне свято вшанування наших героїв. Поручник Пастушак був головним організатором свята та керівником його. З нагоди свята майже половина членів МСО приступила до Св. Причастя.

На свято прибули не тільки всі українці, а також численні чужинці та командир з Райнзелену полк. Є. Рен.

Реферат виголосив д-р Тетера; хор під керівництвом проф. Горбенка співав вояцькі пісні. Деклямували Закамарок, Яценко та Павлич, а І. Семчук заспівав кілька сольових пісень при акомпаньяменті проф. Горбенка. Мистецька програма була справді чудово підготована та виконана. І наші і чужі були нею захоплені.

Після академії всі запрошені гості пішли на дружню розмову з українцями, щоб більше довідатися про відзначуваних героїв та справу, за яку вони полягли. Не можна сказати, щоб їм досі були невідомі імена Симона Петлюри та Євгена Коновальця, але мало хто з них мав можливість ближче запізнатися з їх постатями.

Подібно відзначили свято Героїв і члени відділу МСО в Райнзелені 26. 5. ц. р. Тут свято було ще особливе тим, що на ньому був присутній один із свідків убивства сл. пам. Євгена Коновальця — голляндець, що якраз працює з нашою частиною. Панахиду відправив о. Сікорський. Співав мішаний хор, що складався з хористів — членів МСО та мешканців поблизького табору Гайденав. До програми святкувань у Райнзелені входили також делеґації дітей із Гайденав.

Запрошені чужинці вітали в Райнзелені також українську громаду з їхніми святкуваннями та бажали успіхів українському народові в його боротьбі.

П. Уч.

«Шлях Перемоги», 19 червня 1955 р.

Святкування Акту 30 червня 1941 року

Довго Вартові частини підготовляли святкування такого великого дня. Всюди відбувалися бодай реферати, коли умовини не дозволили влаштувати академії. В Райнзелені ніколи ще не була так прикрашена килимами домівка частини. На дорогому килимі портрети Коновальця — творця ОУН і Р. Шухевича, того, який 1941 р. з Леґіоном входив до Львова. А посередині золотими літерами напис: «30 червня 1941». Короткий реферат вартового Левка. Кожне його слово багате змістом. По-вояцьки подає картину за картиною: будови, відродження, умовин тодішньої праці і проголошення світові нашої невмирущої волі до життя — самостійности. В кінцевім слові додає командир частини «Старий»: «Завзятою поставою вшануймо геройство тих, які без уваги на наслідки не вагалися проголошувати самостійність проти волі окупантів. Невсипущою працею продовжуймо їх діло, пропаґандою борімся тим часом, коли ще не дає змоги ситуація інакше воювати . . .»

Учасник

«Шлях Перемоги», 17 липня 1955 р.

Свято у Вартівничих Сотнях

10 липня ц. р. в станиці Українських Вартівничих Сотень при МСО влаштовано величне свято з приводу відновлення української державности 30 червня 1941 р. На це свято в Ґлятбах-Райндален з'їхалося багато українських громадян із усіх близьких станиць та осель. Своєю участю вони засвідчили, що акт 30 червня залишився для них дорогим. Відзначення цієї річниці розпочалося Службою Божою, яку відправив Впр. о. Петерс, який виголосив відповідну патріотичну проповідь. Опісля відбулася святкова Академія. Її відкрив Іван Худий, який опісля виголосив реферат. У мистецькій частині виступав хор під орудою Романюка, складений з самих членів УВС; хор відспівав чотири пісні. З деклямаціями виступили Дідух і Горбань. Свято закінчено національним гимном. Це перше свято викликало велике враження не тільки серед присутніх українців, а й чужинців, що зверталися до наших громадян за інформаціями про боротьбу українського народу.

Учасник

«Шлях Перемоги», 24 липня 1955 р.

«Тільки працею . . .»

Українські вартові частини в Райнзелені урочисто відзначили свято тисячоріччя християнства в Україні. Отець пар. Я. Полянський відправив уранці в каплиці співану Службу Божу, а вечером відбулися святкові сходини, на яких промовив командир Рен. Він підкреслив, що не святами, а сірою щоденною працею мусимо

стреміти до нашої державности, беручи приклад із наших славних предків, які доконували великих діл посвятою, працею та вірою в Бога. Тієї великої віри треба нам особливо тепер, коли світ поділений на дві половини і в ньому намагається запанувати сатана. Отець Полянський сказав також підбадьорюючу проповідь. Капітан Коспіч склав привітання від сербів. Відповідний до свята вірш виголосив М. Бульбан.

Заля, в якій відбувалися сходини, була гарно прибрана килимами і написами про зміст свята в українській і англійській мовах. Короткі, але багаті змістом сходини залишили глибокий слід у серцях учасників.

«Шлях Перемоги», 14 серпня 1955 р.

Посвячення Кивота

Усі відділи Українських Вартових Сотень у Німеччині відзначили Свято Покрови рефератами та академіями, а в Райнзелені посвячено в той день український прапор та кивот для каплиці.

На цю врочистість прибули до частини в Райнзелені оо. Москалик, Сендецький та Полянський, як також голова ОПУЕН мґр Є. Менцінський, пані Р. Гнатишин, інж. Ю. Ковальчук, пані А. Колішко та інші громадяни.

Після акту посвячення хресні батьки прапору передали прапор хорунжому частини Т. Пелехові, який склав перед престолом від імені цілої частини святковий обіт. Після свячення відбувся спільний обід, у якому взяли участь гості з Гамбурґу та інших громад.

Вечором того дня відбулася святкова Академія, що її відкрив командир частини в Райнзелені, полк. Є. Рен. Реферат виголосив о. І. Сендецький. Хор з Гайденав під

керівництвом Ковальського співав пісні, а діти Ірина і Оля Гнатишин виступили з дуетом. І. Колішко та Я. Білан деклямували ще вірші, а гурток танцюристів зарепрезентував своїм і чужим гостям українські народні танці. Особливо чужинці щедро нагороджували танцюристів оплесками і примусили їх деякі танці повторити.

Треба сказати, що свято було підготовлене нашими членами Вартових Частин і тому це було для них неабиякою подією. Вони були горді особливо з свого прапору та кивота, який справді по-мистецьки вирізьбив Винар з Гайденав. *О. К.*

«Шлях Перемоги», 30 жовтня 1955 р.

Свято Різдва в Українських Вартівничих Частинах

Під час цьогорічних Різдвяних Свят в Українських Вартівничих Сотнях відбулися особливо дружні врочистості, що були підготовані вже заздалегідь перед святами. У Відділі МСО в Крефельді вже за два тижні перед святами відбулася з ініціятиви сербського старшини капітана Уросевича нарада, в якій взяли участь серби і українці, на якій обговорено спільні святкування Різдвяних Свят. На тій нараді вирішено запросити на Свята англійських старшин та всіх старшин, підстаршин і рядовиків МСО та звернутися до о. Д. Васильчука, щоб він приїхав відправити Богослуження.

У Свят-Вечір до відділу прибули всі запрошені гості і взяли участь в урочистій Службі Божій. Співали під час Богослуження члени УВС, а відтак усі перейшли на спільну Свят-Вечерю. З привітанням гостей виступили, на тлі прикрашеної українським та сербським прапорами святкової декорації, сербський старшина Уросевич та від українців Іван Худий. Англійські старшини подякували від себе за запросини та гостину, висловлюючися, що вони вже досить добре ознайомлені з проблемами української визвольної боротьби. При Святій Вечері всі з увагою слухали українських колядок, висловлюючи своє захоплення нашими співами.

Так само в українській вартівничій частині Райнзелену у Свят-Вечір зійшлися до святково прибраної кантини всі українці та запрошені гості. Підготовлений паном Кальварським хор, що приїхав аж з Фрайсінґу, співав українські коляди.

Командир Відділу, відкриваючи Свято, вручив гостям, двом душпастирям, англійським старшинам та німецьким приятелям малі подарунки, а англійський командир вручив для Відділу портрет королевої.

Після вечері в частині Крефельду учасники свята — українці і серби — від'їхали автами до Дюссельдорфу на Богослуження в сербській церкві. Відтак там відбувся спільний обід, на якому вітали українців і бажали їм веселих свят майор Петрович та капітан Джорджович. У Райнзелені, після вечері, від'їхали представники частини до лікарень та дитячих будинків, де лежать наші хворі та перебувають українські діти-сироти і розділили там між ними різдвяні подарунки від частини УВС. Після того відвідали також вдову і троє дітей трагічно загиблого вартівника Маркопольського.

Українські Вартівничі Сотні в Крефельді, Райнзелені та інших містах, святкуючи Різдво Христове, подбали при тому також, щоб гідно зарепрезентувати перед чужинцями українську націю та її культуру зокрема. *Григор та Іван, члени УВС*

«Шлях Перемоги», 22 січня 1956 р.

Великдень в Українських Вартівничих Частинах

Уже другий раз заспівали в Великодню неділю із сходом сонця наші вартівники «Христос Воскрес». Співали вони в душі, стоячи на стійках при зброї, в гарнізонах при праці, на маневрах у пустелях поліґонів.

Командир частини приніс їм перше воскресне привітання. На Богослуженні злилися їх молитви із співом священика. А потім спільне свячене з гістьми чужинцями: англійський майор із своїм штабом, німці, поляки, серби. Понеслися дружні слова. І отець душпастир і командир частини згадали великодні звичаї нашого народу; повернулися думками до рідної батьківщини.

По полудні поїхали вартові з командиром відвідати хворих у довколишніх лічницях, а потім дітей-сиріт по кол. вояках, завозячи їм великодні дарунки. *О.*

«Шлях Перемоги», 20 травня 1956 р.

Українські Вартівничі Сотні

Уже 2 роки існують у північній Німеччині, при англійській армії, українські вартові частини. Були вони зорганізовані завдяки ініціятиві ОПУЕН і дали можливість кільком сотням українців, переважно виздоровленцям із тяжких хворіб, отримати працю і добрий заробіток. Спільне життя кількох десятків українців дає також кращі умови для ведення між ними культурно-освітньої та виховної праці. Члени українських вартівничих сотень передплачують багато українських газет, жертвують щедро на українські національні цілі

і реґулярно вплачують членські внески до української громадської централі, що уможливлює нашим громадським представникам репрезентувати українську громаду в Німеччині та допомагати тим людям, які живуть у таборах, або в розпорошенні. Серед українських вартівничих частин є також технічні відділи, де наші люди можуть навчитися доброго фаху.

Ті всі позитиви, здається, вистачають для вироблення собі українською пресою певного образу про українські вартівничі сотні та яка користь з них для нашого суспільства в Німеччині. Ми, звичайно, не чекали від усіх українських газет похвал, бо знаємо, що деякі з них цікавляться лише партійною роботою. Українські вартівничі сотні до тієї категорії «партійної праці» не належать, бо їх організувала громадська установа, проти якої якраз виступали діячі більшости т. зв. демократичних партій, тому наша праця у вартівничих сотнях не знаходила в них схвалення. Але вони мовчали принаймні, а їхні рядові члени та прихильники бачили, що творення УВС є корисним ділом і вступали часто до відділів.

7. 2. ц. р. цю мовчанку порушили несподівано «Українські Вісті» з Ульму. Вони вмістили листа якогось «Гуліва», в якому подається цілий ряд брехливих тверджень про УВС та ОПУЕН, порушуючи питання фінансової господарки і т. п. Ми не думаємо їх спростовувати, бо кожний громадянин у Німеччині знає, що фінансова господарка ОПУЕН підлягає громадській контролі й якраз в грудні м. р. звіти про неї були подані на з'їзді ЦПУЕН в Мюнхені. Щодо праці самих УВС, то вона також не є таємницею .Сьогодні існує 5 чисто українських відділів, повністю обсаджених українськими старшинами та підстаршинами і декілька відділів,

що є під командою чужих старшин, бо українців, які знали б англійську мову і могли стати старшинами, не було.

Ми дивуємося лише, що «Українські Вісті» містять ще тепер аноніми, знаючи, що в останній час большевики з поміччю анонімів хочуть розкласти нашу громаду і постійно нас провокують.

Євген Рен, старшина УВС

«Шлях Перемоги», 10 березня 1957 р.

Українські Вартівничі Сотні

В 12 числі «ШП» була поміщена згадка про українські вартівничі сотні при американському війську. Я тут хочу подати кілька інформацій до цієї справи.

Біля Кайзерсляутерну нема ніяких «русских», ані українських сотень. У Брухмільбах був т. зв. плютон при балтійських вартівничих сотнях, який тепер ліквідується. «Русску» сотню творили у Франкфурті. Організували її не американці, а наші західні сусіди — особисто полковник Мєчислав Собольта. Це він, як керівник вартівничих сотень при американськім штабі, не допускав до створення українських відділів. Він запровадив таку практику, що коли охочий вступити до вартівничих сотень українець був із західніх областей України, мусів писатися поляком, — коли з східніх областей — «русским». Я вже кілька разів відвідував наших друзів у Брухмільбах і інформував їх про українські вартівничі сотні в північній Німеччині. Кілька з них переїхало туди. Решта не хоче їхати, мовляв, там лише самі бандерівці. Видно партійна засліпленість у них не дозволяє їм дивитися тверезо на життя.

М. Петрів, Німеччина

«Шлях Перемоги», 7 квітня 1957 р.

В українській станиці МСО

Хоч в Ессені, Німеччина, живуть наші люди, щоб передусім запрацювати собі на щоденне життя, не забувають вони за загальноукраїнські справи. Наші вартівничі сотні намагаються ввійти у ближчий контакт з англійськими вояками, які виконують в Німеччині військову службу. Бо лише через особистий контакт зможемо успішно поборювати неправду про українську визвольну боротьбу, яку так поширюють на Заході наші вороги та виховані ворожою пропаґандою і «наукою» чужинецькі учителі.

Недавно від нашого відділу відходив транспортовий офіцер. Ми влаштували для нього прощальний вечір, на який запросили й інших офіцерів цієї військової групи включно з полковником. Під час малої трапези вручили ми транспортовому офіцерові на пам'ятку різьблений альбом, яким захоплені були присутні гості.

Під час прощальної вечірки обдарований нами офіцер розказав, як він відвідав українську православну церкву в Ессені та про розмову з о. дек. Д. Васильчуком на тему української історії тощо. «Тепер, — закінчив він свою промову, — ніхто мене не переконає, що Україна це те саме, що Росія».

12. 12. ц. р. попрощали ми в цьому самому приміщені командира нашої військової групи. Під час трапези, що

тривала 3 години, вручено командирові на пам'ятку книжку «Біла книга про чорні діла Кремля» (англійською мовою), оправлену в гарно вишиту обгортку.

У своїй коротенькій промові командир висловив признання для наших людей та надію, що ми будемо і далі добрими працівниками та станемо незабаром «такими як наш славний лицар Богун» (командир бачив образ «Богун під Берестечком», що його ми отримали від колишнього поручника цієї станиці, Лозового). На цьому вечорі виступив також новий командир військової групи і заявив, що він не буде нам багато обіцяти, але буде старатися бути для нас не гіршим приятелем, як його попередник.

П. Голосниченко

«Шлях Перемоги», 29 грудня 1957 р.

Зустріч у Дюссельдорфі

У суботу 21. 10 ц. р. станиця Українських Вартівничих Відділів у Дюссельдорфі, Німеччина, мала честь вітати в себе громадських діячів: голову ЦПУЕН мґра Я. Бенцаля, голову ОПУЕН мец. Є. Менцінського та ввесь склад Управи ОПУЕН, яка цього дня мала своє засідання. У своєму вступному слові пор. П. Голосниченко представив голову ЦПУЕН членам МСО та українцям з округи Дюссельдорфу, які зібралися в місцевій домівці, тепло приймаючи свого найвищого репрезентанта у Німеччині.

Голова ЦПУЕН порушив у своїй доповіді важливі проблеми української еміґрації, підкресливши її працю над поширенням правди про нашу Батьківщину, поневолену імперіялістичною Москвою. Український народ

поніс великі жертви, але далі продовжує боротьбу проти московського большевизму, що задумав поневолити увесь світ. Доповідач закликав зібраних ще більше працювати, щоб цією працею дати вклад до боротьби українського народу та з чистим сумлінням, що національний обов'язок чесно виконано, повернутися на звільнену Батьківщину.

Після доповіді пор. П. Голосниченко щиро подякував Я. Бенцалеві за його доповідь, а слухачі були вдячні йому за те, що не жалів свого труду і приїхав до них поділитися своїм знанням і довести, що всіх нас єднає спільна ідея і спільні змагання. Таких зустрічей у теперішній час треба влаштовувати частіше по центральних скупченнях української еміґрації в Німеччині.

Наприкінці сходин відбулася забава з танцями.

Т. Пелех

«Шлях Перемоги», 5 листопада 1961 р.

Протестаційне віче в Гонах

У суботу 24. 11. ц. р. члени Українського Вартівничого Відділу (МСО) в Гонах (Берґен), повіту Целле (Західня Німеччина) відбули протестаційне віче у зв'язку з викриттям убивника, який замордував Провідника ОУН Степана Бандеру і схвалили резолюції, що їх вислано до німецьких урядових чинників. Резолюції підписали: Т. Пелех, С. Гнида, М. Ломничук, І. Дикий, П. Васильців, П. Росик, П. Жегалович. С. Прокопів та І. Данилюк.

У резолюціях між ін. сказано:

«Ідея визвольно-революційної боротьби українського народу є смертельною загрозою для большевиць-

кої Москви... Вільний Захід є обманюваний Москвою та фальшиво інформований... Хрущов пропаґує «відсталінізацію», а заразом доводить терором у своїй внутрішній і зовнішній політиці, що він користується сталінськими методами...»

Відпис резолюцій вислано теж до редакції часопису «Целлєшер Цайтунґ», який у своєму числі за 23. 11. ц. р. надрукував нотатку про викриття аґента КҐБ Сташинського, вбивника Провідника ОУН.

«Шлях Перемоги», 17 грудня 1961 р.

Відзначення 25-річчя Українських Вартівничих Сотень при Брітанській Армії над Райном

З ініцятиви комітету УВС, старшини П. Липа, В. Сорока і Т. Пелех дня 18 жовтня 1980 р. зорганізували в Ессені 25-річний ювілей існування Українських Вартівничих Сотень (УВС) при брітанській армії. Комітет розіслав запрошення до колишніх членів УВС, які вже довгі роки працюють у німецькій господарці. Також було запрошено голову Проводу ОУН Ярослава Стецька, який не мав змоги прибути, але прислав своє привітальне слово на руки Ювілейного комітету.

Також не міг прибути полк. Євген Рен, бо в цей час відвідував друзів-побратимів в Англії. З рефератом прибув колишній представник українців перед брітанською армією інж. Ю. Ковальчук. Поручник І. Лозовий, один з перших ініціяторів і організаторів УВС, прибув з Америки. Він обширно розказав присутнім про початкові труднощі, коли нам часто шкодили поляки. Молоді сумівці з цікавістю слухали його розповіді.

Головний реферат виголосив сотник Т. Пелех, який зупинився над 25-річною працею всіх старшин, підстаршин, вояків-вартівників, які багато причинилися до розбудови і втримання до сьогоднішнього дня частини відділів УВС. Голова КОУГЦУ і заступник голови ЦПУЕН ред. С. Мудрик у своїм слові сказав, що Українські Вартівничі Сотні вповні виправдали себе перед ЦПУЕН та перед українським народом і заслуговують на признання.

Привіт Організації Українських Націоналістів (ОУН)

18-го жовтня 1980 р.

Святковий Комітет
Для відзначення 25-річчя Українських Вартівничих Сотень при брітанській армії над Райном

Дорогі Друзі!

Вітаю Вас особисто та в імені Проводу Організації Українських Націоналістів з Вашим святом відзначення 25-річчя Українських Вартівничих Сотень, на організування яких, як це Ви з почуттям вдячности нагадали, дав згоду Провідник ОУН сл. пам. Степан Бандера.

Організація Українських Націоналістів завжди доцінювала військову силу, сприяла її організуванню і, як відомо, сама дала початок, а потім розбудувала й керувала збройною силою українського народу, якою була героїчна Українська Повстанська Армія на чолі з її безсмертним командиром ген. Романом Шухевичем-Тарасом Чупринкою, якого світлу пам'ять відзначаємо біжучого року.

З метою мобілізації й готовости українського народу до боротьби за визволення України, ОУН пропаґувала культ зброї й у тому дусі виховувала молоде українське покоління. Вислідом того є Ваші сотні, які впродовж 25-ти років підтримували, далі плекали й практично здійснювали цей культ у своїх зорганізованих відділах.

Для потреб України й її визвольної боротьби постали Ваші сотні і 25 років простояли на стійці, чекаючи нагоди й поклику України до чинної для неї служби, як добре зорганізована, здисциплінована, вишколена та з практичною заправою у військовому ділі одиниця. На Вас завжди рахувала ОУН, як військову одиницю для певних завдань у національно-визвольній боротьбі, якщо зайде потреба.

Одночасно з щоденною практичною військовою заправою Ви зробили корисну пропаґандивну для української справи роботу між старшинами і вояцтвом армії, з якими в щоденних зайняттях зустрічалися. Своєю доброю поведінкою, карністю, сумлінним сповнюванням обов'язків Ви дали їм можливість виробити собі добру опінію про українців-військовиків. Ви не пропускали нагод і безперервно ознайомлювали середовище, серед якого жили й працювали, з визвольною боротьбою і стремліннями українського народу до волі й державницького життя, що з признанням для Вас відзначую.

Стійте так непохитно на своїх стійках далі, як стояли впродовж усіх 25 років у праці й боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу.

Слава Україні! Героям Слава!

Ярослав Стецько

Мюнхен, дня 7. 10. 1980 р.

До Святкового Комітету Відзначення 25-річчя
Українських Вартівничих Сотень

Вельмишановний і Дорогий друже Поручнику!

Мені дуже прикро, що не можу особисто прибути на Ваше свято Вартових частин. Прошу ласкаво оправдати мене. Мене запросили їхати з доповідями по Англії на час від 7 жовтня до 30 листопада 1980. Тому, що наступного року досягаю 80 років життя, то це буде моє прощання з колишніми вояками. Отже, важко було відмовитися від такого об'їзду з доповідями більшости округів ОбВУ.

Я передаю мої найщиріші привітання всім теперішнім і колишнім вартовим з наших Вартових Сотень і бажання всього найкращого на майбутнє.

Мило згадую нашу службу за той час спільної дії, вишколу і т. д.

Щасти Вам Боже!

Ваш *Євген Рен*

25-річчя Вартівничих Сотень

У суботу, 18 жовтня 1980 р., наповнилася заля в українській домівці в місті Ессені, Зах. Німеччина. Зійшлися люди, щоб своєю присутністю належно відсвяткувати 25-річчя існування Українських Вартівничих Сотень у Німеччині.

Ця організація тодішніх молодих українських хлопців постала при брітанській армії, де знайшли працю не тільки українці, а також поляки, литовці, латиші та інші національності — воєнні втікачі. Завдяки брітанській армії, українські хлопці мали забезпечену працю,

обезпечення та фінансову базу для життєвого утримання. Робота не була фізично тяжкою, що було облегшенням з уваги на велику кількість хворих на легені людей. Ще й до того брітанська армія прихильно ставилася до українців, симпатизуючи в українській справі, та підтримувала ідею створення Українських Вартівничих Сотень.

Святкову програму відкрив П. Липа, вітаючи гостей та всіх присутніх у залі. Однохвилинною мовчанкою вшанували всіх членів МСО (Міксд Сервіс Орґанізейшн), які відійшли у вічність. Реферат про організацію та розвиток МСО відчитав інж. Ю. Ковальчук, який був одним із співорганізаторів МСО. Покликано до слова І. Лозового, який приїхав з Америки з дружиною на святкування 25-річчя МСО. Із самого початку існування МСО Лозовий виконував обов'язки організаційного референта при МСО. Від КУ СУМ-у склав привіт О. Філь. Другий реферат про перебіг організації МСО проголосив Теодор Пелех. Наспіли два письмові привіти: один від голови Проводу ОУН Ярослава Стецька, а другий від полк. Є. Рена. Тут треба відмітити великий вклад праці полк. Є. Рена та моральне заохочення у створенні Українських Вартівничих Сотень! Письмові привіти прочитав П. Липа. Огляд прочитаних рефератів та привітів виголосив С. Мудрик, представник ЦПУЕН-у.

Закриваючи святкову частину ювілею, П. Липа подякував усім гостям, представникам та учасникам свята, які не жаліли свого часу та приїхали навіть з далеких сторін гідно відзначити 25-річчя Ювілею Українських вартівничих сотень. Особливу подяку висловив П. Липа молодому представникові КУ СУМ-у. Будучи сам сеньйором СУМ П. Липа висловив велике вдоволення, що молодеча організація СУМ своєю присутністю оцінила вклад праці та існування МСО. Та справді, члени МСО — це свідомі українці, які працювали та діяли і надалі діють на користь українського суспільства та української справи.

Після гостинного прийняття ювілейна програма продовжувалася до півночі. Подяка та признання належить трьом членам Ювілейного комітету, які потрудилися організацією та програмою свята 25-річчя УВС, а саме П. Липа, Т. Пелех та В. Сорока. Срібний ювілей Українських Вартівничих Сотень в Есселі залишився в пам'яті на довгий час та збережеться на сторінках історії української еміґрації в Німеччині.

С. Сод.-Ф.

«Шлях Перемоги», 21 грудня 1980 р.